UDC 347.965 ISSN 0017-0933

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXVI **Нови Сад, јануар 2015**

Књига 75 **Број 1**

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Сања Драгић Улога Уставног суда у правном систему Републике Србије: заштитник људских права и/или четврта инстанца? / 3

Данијел Волар Стицање својине од невласника / 29

РАСПРАВЕ

Сафуадан Плојовић
Андријана Максимовић Злоупотребе психоактивних супстанци у популацији учинилаца кривичних дела / 51

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 63

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК" Адвокатске коморе Војводине
одликован је
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.

CONTENTS

ARTICLES

Sanja Dragić — Role of the Constitutional Court in Legal System of the Republic of Serbia: Guardian of Human Rights and/or Fourth Instance / 3

Danijel Volar — Acquisition of Property from a Non-Owner / 29

DISCUSSIONS

Safuadan Plojović
Andrijana Maksimović — Substance Abuse in the Population of Offenders / 51

NOTICES

From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 63

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

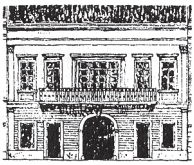

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928−1932), *др Никола Николић* (1933−1936), *др Василије Станковић* (1936), *др Славко М. Ћирић* (1937), *Владимир К. Хаџи* (1937−1941), *Милорад Ботић* (1952−1972), *Сава Савић* (1973−1987), *Мирослав Здјелар* (1987−1994), *др Слободан Бељански* (1994−2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ
главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Вег, адвокат у Новом Саду, *Милан Добросављев*, адвокат у Новом Саду, *др Жељко Фајфрић*, адвокат у Шиду, *др Славен Бачић*, адвокат у Суботици, *мр Вукица Мидоровић*, адвокат у Кикинди

Технички уредник
Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/I
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXVI **Нови Сад, јануар 2015**
Књига 75 **Број 1**

Ч Л А Н Ц И

UDC 342.565.2 (497.11)
342.7 (497.11)

Мср Сања Драгић,
адвокат у Новом Саду

УЛОГА УСТАВНОГ СУДА У ПРАВНОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: ЗАШТИТНИК ЉУДСКИХ ПРАВА И/ИЛИ ЧЕТВРТА ИНСТАНЦА?*

„Ти имаш свој пут. Ја имам свој. Што се тиче правог пута, исправног и јединог пута, он не постоји.”

Фридрих Вилхелм Ниче

САЖЕТАК: Сагласно чл. 18. ст. 3. Устава Републике Србије, који истиче да се „одредбе о људским и мањинским правима тумаче сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење”, аутор овом анализом покушава да одреди значење појмова „доктрине четврте инстанце” када се предмет пред институцијама за заштиту људских права одбацује као недопуштен и аспект права на правично суђење „очигледне арбитрарности” када се проналази повреда људског права. Након анализе праксе међународних инситутиција, аутор анализира праксу Уставног суда у којој налази знатно одступање од праксе међународних институција, а самим тим и повреду чл. 18. ст. 3. Устава. На крају разматра једну од последица оваквог одступања – одбијање Врховног касационог суда да поступи по инструкцијама Уставног суда.

Кључне речи: Уставни суд, међународне институције, Врховни касациони суд, тумачење, право на правично суђење, четврта инстанца

* Рад примљен 27. 6. 2014. године.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Систем заштите људских права, како на међународном тако и на националним нивоу, прожет је начелом супсидијарности. У својој суштини, идеја супсидијарности у себи носи идеју хармонизације система, са једне, и подржавања различитости са друге стране. У области људских права је од суштинске важности: омогућити сваком појединцу највиши оствариви степен заштите људских права истовремено поштујући неминовне различитости. Чини се идеја која мири универзалисте и културне релативисте. Њена природа је дихотомна, намеће позитивну обавезу држави да се умеша у мери која је неопходна да би се остварило јединство, док јој са друге стране стоји негативна обавеза која забрањује интервенцију тамо где нижи органи могу сами успешно вршити задатке из своје надлежности. Она ограничава државу, али је истовремено и оснажује и оправдава.[1] Тиме се намеће и питање границе интервенције односно немешања; када треба интервенисати, а када пустити друге органе да врше своје дужности?

Пренето на тему наше анализе, у којим случајевима би Уставни суд Републике Србије (даље: Уставни суд) требало да интервенише поводом одлука домаћих органа, а када би требало да им укаже поверење и слободу да обављају послове из своје надлежности? А кохерентан правни систем захтева баланс; поверење Уставног суда у рад других органа и интервенцију поводом повреда из поља његове надлежности, људских права. Овај деликатан баланс јасно је видљив у разграничењу два института, одбијања Уставног суда да се меша у рад нижих органа истицањем става да „није четврта инстанца" и санкционисањем рада органа и организација кроз утврђивање повреде права на правично суђење из разлога „произвољне примене материјалног права". Циљ ове анализе јесте управо да, уз помоћ праксе међународних институција, а сагласно чл. 18. ст. 3. Устава Републике Србије (даље: Устав) који предвиђа важеће међународне стандарде и праксу међународних инситутиција као основ за тумачење људских права зајемчених Уставом, утврдимо значења ова два института и на тај начин проверимо да ли је и у којој мери Уставни суд успео да направи адекватан баланс.[2]

Следствено, у првом одељку чланка осврнућемо се на праксу међународних институција за заштиту људских права поводом питања значења доктрине четврте инстанце и права на правично суђење, да бисмо након

[1] Carozza, G. Paolo, *Subsidiarity as a Structural Principle of International Human Rights Law*, Scholarly Works, 2003, 44.

[2] Чл. 18. ст. 3. Устава: „Одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење."

тога анализирали иста питања уз помоћ праксе Уставног суда Републике Србије, и на крају покушали да одговоримо на постављено питање: Да ли је Уставни суд заштитник људских права и/или четврта инстанца?

2. НАЧЕЛО СУПСИДИЈАРНОСТИ У ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНИХ ИНСТИТУЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА – ДОКТРИНА ЧЕТВРТЕ ИНСТАНЦЕ И ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

За одређивање, сагласно чл. 18. ст. 3. Устава, „важећих међународних стандарда људских права" доктрине четврте инстанце и права на правично суђење, одлучили смо се за широко поље анализе. Формулација оставља простор за примену неограничене и неодређене праксе практично свих међународних институција истовремено сугеришући универзалност „стандарда". Истина, доктрина четврте инстанце није „људско право", те је дискутабилна примена чл. 18. ст. 3. на њено тумачење, али узимајући у обзир од стране Уставног суда прокламовани принцип супсидијарности, као и паралелу коју сам Уставни суд повлачи у овој области са праксом Европског суда за људска права (даље: ЕСЉП), сматрамо легитимним и легалним тумачење саме доктрине уз помоћ праксе међународних институција. Стога ћемо у овом одељку размотрити праксу Комитета за људска права Уједињених нација (даље: УН Комитет, Комитет) као и праксу регионалних институција, односно Европског суда за људска права (даље: ЕСЉП), интерамеричког система за заштиту људских права и афричког система за заштиту људских права.

2.1. Универзални систем заштите људских права – УН Комитет за људска права

УН Комитет за људска права, орган установљен Међународним пактом за заштиту грађанских и политичких права (даље: Међународни пакт) са циљем надзора његовог извршења, у својој пракси познаје како доктрину четврте инстанце тако и аспект очигледне арбитрарности у оквиру права на правично суђење. Начело супсидијарности, иако се не налази у самом тексту Међународног пакта, укорењено је у пракси Комитета.

А УН Комитет изузетно доследно примењује овај институт, сматрајући да „није четврта инстанца надлежна да оцењује утврђено чињенично стање или примену домаћег права".[3] У случају да оцени да апликант

[3] *Arenz and others v. Germany*, УН Комитет за људска права, представка бр. 1138/02, одлука од 24. 03. 2004. године, § 8.6.

суштински тражи да Комитет преиспита одлуку домаћих судова, Комитет ће је одбацити као недопуштену. Ипак, Комитет наглашава да има надлежност да испитује одлуке домаћих судова уколико тиме долази до повреде права гарантованих Међународним пактом. У оквиру ове надлежности Комитет може пронаћи и повреду чл. 14. ст. 1. Међународног пакта који гарантује право на правично суђење, у случају да је поступак пред домаћим органима био „очигледно арбитраран" или да је резултирао „ускраћивањем правде".[4] Тако Комитет наглашава да је:

> На судовима држава чланица (...) да утврђују чињенично стање и оцењују доказе, или примењују домаће право у конкретном предмету, сем уколико је таква оцена или примена била очигледно арбитрарна или (...) је резултирала у очигледном ускраћивању правде, или је суд на други начин повредио своју обавезу независности и непристрасности. [5]

Комитет често истиче и да чл. 14. гарантује *процедуралну* једнакост и правичност и да се не може тумачити на начин да обезбеђује сâмо одсуство грешке од стране надлежних судова.[6] На овај начин даје се пуна слобода националним судовима и другим органима да делују у оквирима своје надлежности, док Комитет задржава право да изузетно интервенише.

Даље се поставља питање које су то изузетне ситуације када је интервенција дозвољена и пожељна? С обзиром на то да не постоје јасни и унапред одређени критеријуми, у циљу одговора на ово питање навешћемо неколико примера у којима је Комитет за људска права одступио од свог става да није четврта инстанца и пронашао повреду права на правично суђење.

Тако у предмету предмет *Гунан против Киргистана* Комитет проналази повреду права на правично суђење, доводећи у питање оцену доказа од стране домаћих судова.[7] Господин Гунан је ухпшен у Казахстану због поседовања недозвољених материја, између осталих и експлозива, да би накнадно био изручен Киргистану и осуђен на смртну казну због наводних терористичких активности у тој држави. Комитет је сматрао да су посто-

---

[4] Чл. 14. ст. 1. Међународног пакта: „Сви су једнаки пред судовима и судовима правде. Свако лице има право да његов случај буде расправљан правично и јавно пред надлежним, независним и непристрасним судом, установљеним на основу закона који одлучује о основаности сваке оптужбе подигнуте против њега у кривичним стварима или о оспоравању његових грађанских права и обавеза..."

[5] Нпр. *Riedl-Riedenstein et al. v. Germany*, УН Комитет за људска права, представка бр. 1188/2003, одлука од 02. 11. 2004. године, § 7.3.

[6] УН Комитет за људска права, *General Comment No. 32 Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* CCPR/C/GC/32 од 23. 08. 2007. године, § 26.

[7] *Gunan v. Kyrgyzstan*, УН Комитет за људска права, представка бр. 1545/2007, опсервације од 25. 07. 2011. године.

јале очигледне нелогичности у изјавама сведока и да није успостављена веза између пронађених експлозива у Казахстану и експлозија у Киргистану те да су ове околности узете заједно резултирале повредом права на правично суђење. У предмету *Рајт против Јамајке*, још једном предмету смртне казне, Комитет је сматрао да домаћи судови нису смели занемарити чињеницу да је патолог утврдио да је жртва преминула у време када се апликант већ налазио у полицијској станици, те да је исто довело до ускраћивања правде подносиоцу.[8] Интересантан је и предмет *Абдумалик Назаров против Узбекистана* где Комитет констатује повреду чл. 14. ст. 1. Међународног пакта сматрајући да одлука домаћег суда да одбије предлог апликанта за вештачење географског порекла опојних супстанци без давања било каквог образложења доводи до ускраћивања правде.[9] У овом предмету, господин Абдумалик је осуђен на 9 година затвора и тешког рада и конфискацију имовине због кривичног дела неовлашћено стављање у промет опојних дрога. Он је ухапшен док је прелазио границу из Киргистана, где живи, у Узбекистан. Том приликом одузети су му кључеви од аутомобила и извршен претрес. Прва два пута полиција није пронашла ништа, да би приликом трећег претреса аутомобила, после 10 сати од тренутка када су одузети кључеви, био пронађен пакет са 12 грама опојних супстанци који је по речима апликанта, намерно подметнут да би се оправдало његово хапшење. Бранилац господина Абдумалика је тражио вештачење географског порекла супстанци, покушавајући да докаже да је произведена у Узбекистану, а не Киргистану, али су овај захтев домаћи судови одбили без образложења. Управо узимајући у обзир недостатак било каквог образложења, као и саму санкцију, УН Комитет је одступио од доктрине четврте инстанце и пронашао повреду права на правично суђење.

У предмету *Костикоев против Таџикистана* Комитет за људска права је пронашао повреду чл. 14. ст. 1. узимајући у обзир целокупан поступак и учињене бројне неправилности.[10] Конкретно, у поступку пред домаћим судовима адвокат господина Костикоева није имао прилику да учествује у поступку од почетка већ само у завршној фази, ни њему ни његовом адвокату није дата прилика да се упознају са списима предмета пре почетка поступка, судови никада нису одговорили на аргумент застарелости тужбеног захтева, прекорачили су границе тужбеног захтева, нису дозволили апликанту да предложи доказе, док је поступајући судија пре

[8] *Wright v. Jamaica*, УН Комитет за људска права, представка бр. 349/1989, опсервације од 27. 10. 1995. године.

[9] *Abdumalik Nazarov v. Uzbekistan*, УН Комитет за људска права, представка бр. 911/ 2000, опсервације од 06. 07. 2004. године.

[10] *Khostikoev v. Tajikistan*, УН Комитет за људска права, представка бр. 1519/2006, опсервације од 22. 10. 2009. године.

почетка поступка наводно изјавио: „Шта мислите у којој држави живите? Донесите ми писмо Председника и одлучићемо у Вашу корист.” Предмет се тицао наводно незаконите продаје акција државног предузећа, на чијем челу се налазио апликант, а поступак је покренуо јавни тужилац пред Привредним судом Таџикистана. У контексту „некривичних предмета”, занимљив је и случај *Мариам Санкаре и других против Буркине Фасо* у вези са атентатом на њеног супруга и бившег председника Буркине Фасо, Томаса Санкаре, познатог као афрички Че Гевара.[11] Госпођа Мариам је након десет година од убиства свог супруга, убијеног 1987. године у државном удару, а с обзиром на то да државни органи нису предузели никакве кораке како би се осудиле убице њеног мужа, тражила од јавног тужилаштва, а накнадно и од судова, да спроведу истрагу. Судови су се огласили ненадлежним истичући да је исто питање у надлежности војних судова, јер је убиство очигледно извршено од стране припадника војске. Тужилаштво ни пет година од дана доношења ове одлуке и упркос бројним настојањима апликаната није упутило предмет Министарству одбране надлежном да покрене поступак пред војним судом. Комитет је истакао да је овај недостатак, заједно са другим неправилностима, довео до повреде једнакости странака пред судовима и трибуналима и принципа непристрасности, правичности и равноправности.

Дакле, закључујемо да УН Комитет за људска права у заиста изузетним околностима одступа од заузетог става да није четврта инстанца. Које су то конкретне околности зависи од сваког појединчаног случаја. Ипак, примећујемо да је поље слободе државе уже у предметима где је изречена строжа санкција, нарочито смртна казна, да је углавном реч о предметима из области кривичног права, да се поступак сагледава у целости, те да такви домаћи поступци углавном садрже бројне неправилности.

Да је доктрина четврте инстанце правило, а повреда чл. 14. ст. 1. изузетак, потврђује и чињеница да на обрађеном узорку од 1.556 одлука и опсервација Комитета за људска права, реч „manifestly arbitrary” појављује се у 139 предмета од којих су 122 одбачена као предмети четврте инстанце, док је повреда права на правично суђење пронађена у 3 предмета. Чак и уколико узмемо у обзир неминовно поље одступања и непрецизности, опет не можемо одступити од става изузетности. У академским круговима се такође истиче оклевање Комитета да одступи од става да није четврта инстанца.[12]

---

[11] *Mariam Sankara et al. v. Burkina Faso*, УН Комитет за људска права, представка бр. 1159/2003, опсервације од 28. 03. 2006. године.

[12] Видети нпр. Young, A. Kirsten, *The Law and Process of the U. N. Human Rights Committee*, PAIL Institute Publications, 2002.

2.2. Регионални системи заштите људских права

Настављамо истраживање у намери да одговоримо на питање значења доктрине четврте инстанце и права на правично суђење, променом фокуса на регионалне институције за заштиту људских права. Прво ћемо се осврнути на тумачење усвојено од стране Европског суда за људска права, да бисмо након тога анализирали праксу Интерамеричког суда за људска права (даље: Интерамерички суд) и Интерамеричке комисије за људска права (даље: Интерамеричка комисија, Комисија) и на крају сумарно афричког система заштите људска права.

2.2.1. Европски суд за људска права

Неспорно, начело супсидијарности је дубоко укорењено у пракси ЕСЉП. Сама Европска конвенција за заштиту људских права (даље: Европска конвенција) у оригиналном тексту није садржала ово начело, да би то било измењено усвајањем Протокола бр. 15, који додаје начело супсидијарности преамбули Конвенције.

ЕСЉП као и Комитет за људска права константно и конзистентно истиче да није четврта инстанца и да нема надлежност да „се бави грешкама у утврђивању чињеничног стања и примени права наводно почињеним од стране домаћих судова, сем у мери у којој то представља повреду права и слобода гарантованих Конвенцијом."[13] Представка која се базира, по оцени Суда, искључиво на тврдњи о погрешно утврђеном чињеничном стању или погрешној примени права од стране националних органа биће одбачена као недопуштена, јер излази из оквира надлежности *rationa materiae*.[14] „Сваке године хиљаде представки прогласи се неприхватљивима (...) применом управо овог основног принципа."[15]

Ипак, једнако као код Комитета за људска права, ЕСЉП ће изузетно преиспитати домаћу одлуку „уколико примети да су домаћи судови применили право у конкретном случају очигледно погрешно или на такав начин да су дошли до арбитрарног закључка."[16] Чл. 6. Европске конвенције

[13] *García Ruiz v. Spain*, ЕСЉП, представка бр. 30544/96, пресуда од 21. 01. 1999. године, § 28.

[14] Harris, David, O'Boyle, Micheal, Bates, Ed and Buckley, Carla *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford, GB, Oxford University Press, 2009, 14.

[15] *Barać and Others v. Montenegro*, ЕСЉП, представка бр. 47974/06, пресуда од 13. 12. 2011. године, Заједничко издвојено мишљење судија Здравке Калаудиеве и Винсента А. Де Гетана, 10.

[16] *Kushoglu v. Bulgaria*, представка бр. 48191/99, пресуда од 10. 05. 2007. године, § 50.

који гарантује право на правично суђење[17], „не намеће никаква правила поводом усвајања доказних предлога или оцене доказа, које стога улази у поље надлежности домаћег права и националних судова.”[18] Круцијално је нагласити да ово право пружа процедуралну а не материјално-правну гаранцију. Оно такође не гарантује позитиван исход поступка, већ искључиво правичност процедуре.[19] Можемо рећи да је у питању обавеза средстава, а не циља.

Но, опет постављамо питање када је одступање од принципа четврте инстанце дозвољено, односно када постоји повреда права на правично суђење? Разлику између одбацивања представке као недопуштене и утврђивања повреде права на правично суђење, ЕСЉП је ближе појаснио у Практичном упутству о условима допуштености из 2011. године:

> Већина представки четврте инстанце су учињене по основу чл. 6. ст. 1. Конвенције у вези са правом на „правично суђење” у грађанским и кривичним поступцима. Треба имати у виду – а с обзиром да је ово чест предмет неспоразума код апликаната – да „правичност” коју захтева чл. 6. ст. 1. није „материјално-правна” правичност (...) већ „процедурална” правичност. Ово се у пракси своди на расправни поступак у ком су обе стране равноправно саслушане од стране суда.
>
> Следствено, представка четврте инстанце по основу чл. 6. ст. 1. Конвенције ће бити одбачена од стране Суда уколико је апликант имао могућност расправног поступка; уколико је могао да изложи аргументе и доказе које је сматрао битним; имао прилику да оспори наводе и доказе друге стране; уколико су сви објективно релевантни аргументи и докази размотрени од стране суда; одлука адекватно образложена; те је стога поступак гледан у целости био правичан.[20]

Ипак, „[с]ви ови предмети су веома специфични када је реч о чињеницама и није лако на основу свих њих наћи формулацију за неки општи принцип или правило за које се може рећи да значајно утиче на доктрину четврте инстанце.”[21] Како бисмо покушали да разумемо које су то „изузетне околности” потребне да би дошло до повреде права на правично

---

[17] Чл. 6. ст. 1. Европске конвенције: „Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона...”

[18] *García Ruiz v. Spain* § 28.

[19] Harris, David, O'Boyle, Micheal, op. cit., 14.

[20] Council of Europe, European Court of Human Rights, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, 2011, §§ 360–361, доступно на: http://www.dp-rs.si/fileadmin/dp.gov.si/page uploads/RAZNO/Admissibility_guide_ENG.pdf.

[21] *Barać and Others v. Montenegro*, Заједничко издвојено мишљење судија Здравке Калаудиеве и Винсента А. Де Гетана, 10–11.

суђење, у даљој анализи упустићемо се у разматрање неколико предмета у којима је Суд пронашао да поступак гледан у целости није био правичан, односно где је одступио од става да није четврта инстанца.

Тако у предмету *Камидов против Русије* ЕСЉП закључује да је поступање домаћих судова очигледно арбитрарно и неправично.[22] Током терористичких напада у Чеченији 90-тих година, господин Камидов је био принуђен да са својом породицом напусти своје имање. Након престанка опасности, намеравајући да се врати сазнаје да се руска полиција уселила на његов посед. У циљу исељења поднео је тужбу надлежном суду. Након позитивног исхода овог спора и многобројних покушаја извршења одлуке коначно је 2001. године успео да прими у посед своје имање. Истом приликом открива да је кућа претрпела значајно оштећење, те подноси тужбу за накнаду штете против Министарства унутрашњих послова. Руски судови одбијају тужбени захтев, уз образложење да није утврђено да је руска полиција заиста боравила на његовом имању и да није утврђена штета. Пресуда руских судова о исељењу је занемарена, као и многобројни други докази руских власти који су указивали на висину нанете штете, а фотографије имања су искључене као ирелевантне. ЕСЉП је истакао да је збуњен оценом доказа и закључком који из тог произилази од стране домаћих судова, те да је такав закључак толико нелогичан да се одлуке могу сматрати очигледно арбитрарним. „Таквим закључком домаћи судови су поставили апликанту екстреман и недостижан стандард доказивања, тако да његов захтев никада није ни имао ни најмању могућност за успех."[23] Још један предмет одступања од доктрине четврте инстанце је предмет *Ван Кук против Немачке* који се тицао питања накнаде трошкова операције промене пола.[24] Госпођа Ван Кук је поднела тужбу за накнаду трошкова операције промене пола против приватног осигуравајућег друштва. Немачки судови су одбили тужбени захтев, сматрајући да према налазу вештака операција није једини метод лечења, иако су је лекари препоручили. Другостепени суд је даље као релевантну узео околност да је госпођа Ван Кук рођена као мушкарац, служила војску, склопила брак, те да је 1985. године, након што је сазнала да не може да има децу, а сматрајући да „није мушкарац ако не може да има децу", самоиницијативно започела са хормонском терапијом. Другостепени суд је сматрао да је сама допринела свом медицинском стању. ЕСЉП се није сложио са

[22] *Khamidov v. Russia*, ЕСЉП, представка бр. 72118/01, пресуда од 15. 11. 2007. године.

[23] *Ibid*., § 174.

[24] *Van kuck v. Germany*, ЕСЉП, представка бр. 35968/97, пресуда од 12. 06. 2003. године.

оценом „медицинске неопходности" операције, ослањајући се на до тада усвојене принципе поводом транссексуализма у пракси Суда, и истакао да транссексуализам представља најинтимнији део личности и да је терет који је стављен апликанткињи да доказује неопходност операције превелик. Пронашао је и оцену другостепеног суда поводом узрока транссексуализма неприличним, с обзиром на недостатак научних сазнања о истом. Из тих разлога оценио је да поступак гледан у целости није био правичан.

У недавно усвојеном предмету против Републике Србије, *Анђелковић против Србије*[25] Окружни суд је преиначио пресуду првостепеног суда у погледу исплате регреса за коришћење годишњег одмора искључиво из разлога што би „усвајање захтева подносиоца представке значило да би подносилац представке био третиран повољније него његове колеге, које такође нису добиле исплату преосталог регреса за годишњи одмор."[26] ЕСЉП је приметио да овакав став Окружног суда нема упориште у српском праву, да је питање регреса за коришћење годишњег одмора недвосмислено и јасно регулисано радним правом, те да се образложење темељило „на нечему што представља апстрактну тврдњу сасвим изван сваке разумне судске процене".[27] Узимајући у обзир и чињеницу да апликант није имао правно средство против ове одлуке, закључено је да је дошло до повреде чл. 6. ст. 1. Европске конвенције. На крају наводимо и предмет *Бараћ против Црне Горе* где је ЕСЉП одступио од става да није четврта инстанца сматрајући неприхватљивим и арбитрарним поступак Врховног суда који је своју одлуку засновао искључиво на одредбама закона које су проглашене неуставним.[28]

Можемо приметити да су околности у којима се одступа од принципа четврте инстанце заиста очигледно неправичне. То су околности за које бисмо могли рећи да просечној особи делују неправично. Даље се чини да се пракса ЕСЉП разликује од праксе УН Комитета, јер до извесне мере ЕСЉП улази у меритум одлука домаћих органа, за разлику од УН Комитета који је искључив и задржава се на разматрању самог поступка.

Ипак, правило је да се представке које се базирају на тврдњи о погрешној примени права од стране националних судова, погрешно утврђеном чињеничном стању или оцени доказа одбацују као недопуштене, јер излазе из оквира надлежности ЕСЉП.[29] Изузетно ретко ће доћи до несла-

---

[25] *Анђелковић против Србије*, ЕСЉП, представка бр. 1401/08, пресуда од 09. 04. 2013. године.

[26] *Ibid*., § 8.

[27] *Ibid*., § 27.

[28] *Barać and Others v. Montenegro*.

[29] Loucaides, G. Loukis, *The European Convention on Human Rights: Collected Essays*, Martinus Nijhoff Publishers, 2007, 198.

гања ЕСЉП са националним судовима поводом интерпретације домаћег права.[30] Ово потврђује и чињеница да се у званичном претраживачу праксе ЕСЉП, овај основ не налази на листи кључних појмова.

2.2.2. Интерамерички систем заштите људских права

Под интерамеричким системом заштите људских права подразумевају се Интерамеричка комисија за људска права и Интерамерички суд за људска права. Пут индивидуалне представке креће од Комисије која, уколико сматра да постоји повреда људских права, доноси препоруку држави како треба да поступи и даје јој рок за поступање. Уколико држава не испоштује ову обавезу Комисија може предмет упутити Интерамеричком суду на разматрање, који има надлежност да донесе правно обавезујућу одлуку.

У погледу предмета наше анализе, доктрине четврте инстанце и права на правично суђење, фокусираћемо се на праксу Комисије из једноставног разлога што Интерамерички суд још увек није имао прилику да се детаљније бави овим питањима. Један од ретких предмета где се помиње доктрина четврте инстанце је предмет *Деца са улице* где је Гватемала изнела аргумент да Интерамерички суд нема надлежност да преиспитује одлуке Врховног суда, али је одбачен уз образложење да се представка базира на повреди људских права гарантованих Америчком конвенцијом за заштиту људских права (даље: Америчка конвенција), међународним обавезама државе, а да држава сноси одговорност за акте својих органа, укључујући и судове.[31]

Као и код претходно анализираних институција, Комисија је усвојила начело супсидијарности, које се појављује и у самом тексту Америчке конвениције[32], и доследно га примењује, истичући да је њена улога супсидијарна у односу на домаће судове.[33] Тако Комисија наглашава да је њен „задатак [да] обезбеди поштовање обавеза преузетих од стране држава чланица Конвенције, али да нема улогу жалбеног суда која би јој дозволила да преиспитује наводно погрешно утврђено чињенично стање или

[30] Harris, David, O'Boyle, Micheal, *op. cit*., 15.

[31] *The "Street Children" Case, Villagran-Morales et al.) v. Guatemala*, Интерамерички суд за људска права, пресуда од 26. 05. 2001. године, § 219–222; Видети и *Gomes-Lund et al. (Guerrilha do Araguaia) v. Brazil*, Интерамерички суд за људска права, пресуда од 24. 11. 2010. године, § 48–49.

[32] *Julio César Recabarren and María Lidia Callejos v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 12.305, одлука од 31. 10. 2008. године, § 44.

[33] *Emiliano Castro Tortrino v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 11.597, одлука од 02. 03. 1988. године, § 17.

примену права од стране домаћих судова који делују у оквирима своје надлежности"[34] и поштују гаранције права на правично суђење.[35] Ипак, изузетно Комисија има право да улази у иста питања, као и у питање оцене доказа, уколико постоји јак доказ да је тиме дошло до повреде права на правично суђење или других права гарантованих Америчком конвенцијом.[36] У предмету Каранса против Аргентине, Комисија обајашњава када има право да интервенише по основу чл. 8. и 25. Америчке конвенције, који гарантују право на правично суђење[37] и судску заштиту[38], наводећи да је једна ствар уколико се судија разреши са функције од стране надлежног органа у складу са прописаним поступком, а друга уколико исто учини ненадлежни орган при том у целости игноришући прописану процедуру.[39] Комисија такође наглашава и да чињеница да није одлучено у корист апликанта сама по себи не представља арбитрарно поступање и повреду права на правично суђење, јер обавеза државе да спроведе правду је обавеза средства а не резултата.[40]

У пракси Комисије, иако изузетно ретко, могу се пронаћи примери одступања од доктрине четврте инстанце и утврђивање повреде права на правично суђење. Први предмет у коме је пронађена повреда овог аспекта права на правично суђење је предмет *Клифтон Рајт против Јамајке,* интересантно ово је уједно и предмет у ком је и УН Комитет за људска права пронашао повреду права на правично суђење.[41] Интерамеричка комисија је закључила да „презентовани докази показују да је физички било

[34] *Santiago Marzioni v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 11.673, одлука од 15. 10. 1996. године, § 51.

[35] *Ibid*., § 56.

[36] *Emiliano Castro Tortrino v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 11.597, одлука од 02. 03. 1988. године, § 44.

[37] Чл. 8. ст. 1. Америчке конвенције: „Свако лице има право да његов случај буде расправљан правично и у разумном року пред надлежним, независним и непристрасним судом, установљеним на основу закона који одлучује о основаности сваке оптужбе подигнуте против њега у кривичним стварима или о оспоравању његових права и обавеза грађанске, радне, фискалне или било које друге природе."

[38] Чл. 25. ст. 1. Америчке конвенције: „Свако лице има право на једноставну и брзу заштиту, или било коју другу ефикасну заштиту, пред надлежним, независним и непристрасним судом, ради заштите својих фундаменталиних права установљеним уставом или законима одређене државе или овом Конвенцијом, чак и уколико је повреда учињена од стране лица у вршењу службене дужности."

[39] *Gustavo Carranza v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка број 10.087, одлука од 30. 09. 1997. године, § 58.

[40] *Rita Ortiz v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 45–99, одлука од 21. 10. 2006. године, § 40.

[41] *Clifton Wright v. Jamaica*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 9260, одлука од 14. 09. 1988. године.

немогуће да господин Рајт почини кривично дело за које је био осуђен на смртну казну, с обзиром да је у време извршења кривичног дела већ био у притвору".[42] Такође, у већ поменутом предмету *Каранса против Аргентине*, судија који је разрешен за време војне диктатуре, покренуо је поступак утврђивања ништавости одлуке о разрешењу.[43] Домаћи судови, сматрајући да нису надлежни да улазе у питање правичности политичких одлука претходне власти, одбацили су предмет као недопуштен. Одбијање да се уђе у меритум предмета, односно класификација одлуке као политичке, према оцени Комисије довела је до повреде права на правично суђење. У предмету *Нарсисо Паласиос против Аргентине*, Интерамеричка комисија је пронашла повреду права на правично суђење из разлога што су национални судови драстично променили интерпретацију законске одредбе о правним средствима и исто ретроактивно применили на апликантов случај.[44] Занимљив је и предмет *Санкофа против САД* где је Интерамеричка комисија пронашла повреду права на правично суђење, сматрајући да је начин на који су поједини докази извођени и сама оцена истих није била правична, нарочито узимајући у обзир да је господин Санкофа осуђен на смрту казну.[45]

Неспорно и у оквиру интерамеричког система заштите људских права, доктрина четврте инстанце се појављује као правило, док је повреда права на правично суђење изузетак. То наглашава и сама Интерамеричка комисија.[46] Примећујемо нагласак на самом поступку и оклевање уласка у меритум одлука националних судова.

2.2.3. Афрички систем заштите људских права

На крају анализе осврћемо се и на афрички систем, а у циљу добијања комплетне слике „међународног стандарда" у смислу чл. 18. ст. 3. Устава Републике Србије. Иако афрички систем обухвата многобројне субрегионалне судове који између осталог у својој надлежности имају и заштиту људских права, предмет наше анализе ће бити фокусиран на Афричку комисију за људска и права народа (даље: Афричка комисија) и Афрички суд за људска и права народа (даље: Афрички суд).

---

[42] *Ibid.*, § 3.

[43] *Gustavo Carranza v. Argentina*.

[44] *Narciso Palacios v. Argentina*, Интерамеричка комисија за људска права, представка бр. 10.194, одлука од 29. 09. 1999. године.

[45] *Gary Graham/Shaka Sankofa v. United States*, Интерамеричка комисија за људска права, представка број 11.193, одлука од 29. 12. 2003. године, § 42–49.

[46] Нпр. предмет *Santiago Marzioni v. Argentina*.

У пракси Афричке комисије и Афричког суда се не појављује институт четврте инстанце под тим називом, али се представке које „нису компатибилне са [Афричком повељом о људским и правима народа] и Повељом Афричке Уније" одбацују као недопуштене. Тако је у предмету *Ернест Франсис Мтингви против Малавија* Афрички суд одбацио представку истичући да није орган апелације.[47]

Свакако и овде постављамо питање да ли и у каквим околностима Афричка комисија и Афрички суд могу изаћи из оквира стриктне надлежности и ући у начин одлучивања домаћих судова? Неспорно оваква гаранција није садржана у самом тексту Афричке повеље о људским и правима народа, која чл. 7. гарантује право на правично суђење.[48] У пракси ове две институције нисмо пронашли сличан пример, а сама гаранција није садржана ни у документу који је издала Афричка комисија за људска права под називом „Принципи и упутства у вези са правом на правично суђење и правно заступање у Африци" из 2003. године, а који документ заиста детаљно наводи гаранције које пружа право на правично суђење.[49] Са друге стране, мишљења само да је ово већ добро установљени принцип заштите правичног суђења, те да би Афричка комисија и Афрички суд у ситуацији постојања потребе, као што то чини поводом проширења поља других људских права, позивањем на праксу Комитета за људска права, Интерамеричке комисије и ЕСЉП свакако могао уврстити и овај аспект у корпус заштите правичног суђења.

Чињеница да се овај аспект права на правично суђење не појављује у Афричком систему заштите људских права, најмлађем од анализираних, говори у прилог његове изузетности.

3. НАЧЕЛО СУПСИДИЈАРНОСТИ У ПРАКСИ УСТАВНОГ СУДА – ДОКТРИНА ЧЕТВРТЕ ИНСТАНЦЕ И ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Након што смо покушали да разјаснимо питање значења права на правично суђење – аспект очигледне арбитрарности као и питање значења доктрине четврте инстанце у пракси међународних институција, промени-

[47] *Ernest Francis Mtingwi v. The Republic of Malawi*, Афрички суд за људска и права народа, представка бр. 001/2013.

[48] Чл. 7. ст. 1. Афричке повеље о људским и правима народа: „Сваки појединац ће имати право да се његов предмет размотри..."

[49] Афричка комисија за људска и права народа, *Principles and Guidelines on the Right to a Fair Trial and Legal Assistance in Africa*, 2003, доступно на: http://www.achpr.org/instruments/fair-trial/.

ћемо фокус и иста питања поставити Уставном суду Републике Србије. Какво значење носи и када се примењује институт доктрине четврте инстанце, а када институт очигледно погрешне примене материјалног права? Који су критеријуми разликовања ова два института и да ли постоји одступање у односу на праксу међународних институција? Одговори на ова питања резултираће и одговором на питање из наслова чланка, да ли је Уставни суд заштитник људских права и/или четврта инстанца? Свакако, уз остале надлежности Уставног суда, у чију анализу у овом раду нисмо улазили.

У својој пракси, Уставни суд себе означава као супсидијарни орган, истичући да није четврта инстанца.[50] Дакле, у складу са теоретским разматрањем принципа супсидијарности Уставни суд би требало да буде заштитник људских права, који када је то неопходно интервенише поводом одлука редовних судова и усмерава њихов рад, одржавајући тако кохерентност правног система заштите људских права, али и остављајући слободу редовним судовима да савесно поступају у оквирима својих овлашћења. Међутим, постављамо питање да ли се Уставни суд заиста и у пракси понаша у складу са усвојеним принципом супсидијарности?

Уколико бисмо погледали предмете које је Уставни суд одбацио као недопуштене предмете „четврте инстанце", несумњиво бисмо закључили да он јесте супсидијарни орган. Тако, предмети који су се окончали решењем о одбацивању већином садрже следеће образложење:

> Уставни суд је у спроведеном претходном поступку утврдио да подносилац уставне жалбе од Уставног суда захтева да као инстанциони суд испита законитост оспорене одлуке.
>
> Уставни суд констатује да се уставна жалба не може сматрати правним средством којим се испитује законитост одлука редовних судова. У поступку уставносудске заштите Уставом зајемчених људских и мањинских права и слобода, Уставни суд утврђује једино да ли је појединачним актом или радњом државног органа или организације којој је поверено јавно овлашћење дошло до повреде или ускраћивања људских или мањинских права и слобода зајемчених Уставом.
>
> Имајући у виду да се у поднетој уставној жалби не наводе разлози који се могу довести у везу са повредом или ускраћивањем Уставом зајемчених права или слобода, већ се од Уставног суда тражи да, оцењујући законитост оспорене одлуке донете у парничном поступку, поступа као инстанциони суд (...) Уставни суд је уставну жалбу одбацио (...) јер није надлежан за одлучивање.[51]

---

[50] Видети: Катарина, Манојловић-Андрић, „Поступак и обим испитивања уставне жалбе" у *Улога и значај уставног суда у очувању владавине права*, Боса Ненадић ур., Београд, 2013, 164.

[51] Уставни суд Републике Србије, решење Уж-2258/2011 од 15. 09. 2011. године, § 3.

Чини се неспорним да Уставни суд у складу са чл. 18. ст. 3. Устава тумачи доктрину четврте инстанце у складу са праксом међународних институција. Он није инстанциони суд, нити има надлежност да испитује законитост одлука редовних судова, он је заштитник људских права. Тако су одбачене уставне жалбе у којим се „у суштини, уставном жалбом оспорава начин на који је Апелациони суд у Нишу применио одредбе Закона о облигационим односима, само формално се позивајући на повреду (...) Уставом зајемченог права"[52], „жалитељка тражила легализацију крова"[53], „тражено преиначење оспорене пресуде"[54], „тражено да Уставни суд преиспита правилност примене одредбе чл. 296. ст. 2. Закона о парничном поступку, односно да преиспита оправданост разлога због којих пуномоћник подносиоца није приступио на заказано рочиште"[55], „од Уставног суда тражено да приликом одлучивања о уставној жалби поступа као редовни суд и да оспорене пресуде укине или преиначи".[56]

Са друге стране, сагласно тумачењу људских права у складу са праксом међународних институција, Уставни суд има надлежност да изузетно преиспитује одлуке редовних судова у случају повреде људских и мањинских права гарантованих Уставом Републике Србије. Поље преплитања и деликатног баланса разграничења између позитивне и негативне обавезе начела супсидијарности, најизраженија је по питању интервенције Уставног суда приликом повреде права на правично суђење, гарантованог чл. 32. Устава, аспект „очигледно произвољне примене материјалног права".[57]

Као и код међународних организација, не постоје унапред утврђени критеријуми примене овог аспекта чл. 32. Устава. Са овим закључком слаже се и судија Уставног суда Катарина Манојловић-Андрић, која истиче да „се из досадашње праксе Суда не може јасно разазнати шта све подразумева овај критеријум".[58] Сложили бисмо се како са овом констатацијом, тако и са идејом о неутврђивању конкретних услова примене овог аспекта, за који сматрамо да мора да остане у домену изузетка. Самим прецизирањем епитет изузетности би се изгубио и добили бисмо правило.

---

[52] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-4933/2011 од 07. 11. 2012. године.

[53] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-1477/2011 од 12. 07. 2011. године.

[54] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-66/2011 од 05. 05. 2011. године.

[55] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-5534/2010 од 01. 12. 2011. године.

[56] Нпр. Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-4840/2010 од 17. 11. 2011. године, одлука Уж-4414/2010 од 22. 12. 2011. године, одлука Уж-3338/2010 од 02. 06. 2011. године.

[57] Чл. 32. ст. 1. Устава: „Свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега."

[58] Катарина, Манојловић-Андрић, *op. cit*., 177.

Стога, услове одступања од доктрине четврте инстанце најјасније можемо видети уколико анализирамо праксу Уставног суда.

Аспект арбитрарности, односно у пракси Уставног суда означен као „произвољна примена материјалног права", утврдиће се уколико је:

> дошло до повреде или ускраћивања Уставом гарантованих права и [уколико] је примена процесног и/или материјалног права била произвољна или дискриминациона, чиме би указала на очигледну арбитрарност и неправичност у поступању и одлучивању редовних судова, а на штету подносиоца уставне жалбе. Наведена очигледна арбитрарност и неправичност у поступању и одлучивању редовних судова и последично повреда права на правично суђење, по оцени Уставног суда, ће постојати увек у ситуацији када редовни судови произвољно примене материјално право, а на штету подносиоца уставне жалбе, у ком случају ће Уставни суд утврдити повреду права на правично суђење из чл. 32. ст. 1. Устава.[59]

Само текстуално означење овог аспекта као „произвољна примена материјалног права" говори да је овај аспект много шире одређен у односу на све претходно анализиране међународне институције, али и да тумачење чл. 32. ст. 1. Устава није усклађено са чл. 18. ст. 3. Устава, захтеваним „важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и праксом међународних институција које надзиру њихово спровођење". За разлику од праксе међународних институција, Уставни суд врло експлицитно у оквир гаранције права на правично суђење уводи и аспект „произвољне примене материјалног права". Користи и израз да је постојала „погрешна примена материјалног права на штету подносиоца уставне жалбе"[60] или да је „примена материјалног права била арбитрарна"[61]. Ово је значајно одступање. Међународне институције недвосмислено инсистирају и остају фокусиране превасходно, а неке и искључиво, на сам поступак. Чак и када суштински улазе у меритум домаћих одлука, а што је заиста ретко, могли бисмо рећи да је ова активност прикривена под окриљем испитивања правичности поступка гледаног у целости. Међутим, сам израз „произвољна примена материјалног права" као такав не налазимо у оквирима гаранција права на правично суђење на међународном нивоу, а сматрамо ни да, сагласно Уставом предвиђеним методом тумачења људских права не бисмо смели исто пронаћи ни у домаћем правном систему.

[59] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-224/2013 од 06. 06. 2013. године, 8.

[60] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-1772/2011 од 28. 11. 2013. године.

[61] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-2390/2012 од 04. 07. 2013. године.

Друго велико одступање видимо у броју предмета у којима је пронађена повреда овог права.[62] За разлику од праксе горе анализираних међународних институција, где је заиста био изазов доћи до предмета изузетка принципа четврте инстанце, у пракси Уставног суда преплављени смо предметима где се разматрала повреда овог аспекта права на правично суђење.

И даље оптимистични, кренули смо у анализу предмета одступања од доктрине четврте инстанце у покушају да разјаснимо околности које оправдавају мешање Уставног суда у надлежност редовних судова, а тиме и деловање Уставног суда у границама своје супсидијарне надлежности.

Наводимо неке од анализираних предмета, примарно из 2013. године, у покушају да ближе разумемо које су то околности које оправдавају одступање од принципа четврте инстанце. Тако, у предмету *Лидије Гвоздић* Уставни суд проналази произвољну примену материјалног права из разлога што су судови „своје одлуке засновали на уставноправно неприхватљивом тумачењу одредбе чл. 68а Закона о радним односима у државним органима".[63] У предмету *Мирослава Младеновића* Уставни суд је такође пронашао повреду чл. 32. Устава.[64] Став Уставног суда је да се забележба извршења у регистру непокретности, као извршна радња, по службеној дужности мора брисати обуставом извршног поступка. У предмету *Српске православне цркве, Православна епархија Банатска, епископ банатски* Уставни суд је пронашао повреду чл. 32. ст. 1. Устава из разлога што изнети став другостепеног суда није материјалноправно утемељен, већ је произвољан са становишта примене материјалног права.[65] У питању је предмет у ком је спорна била активна легитимација подносиоца уставне жалбе, Српске православне цркве, у поступку пред редовним судовима. Другостепени орган је усвојио једно становиште, базирајући га на релевантним прописима, а Уставни суд се није сагласио. У предмету *Дауш Дауш*, Уставни суд закључује да „закључак Апелационог суда у Нишу" а поводом тумачења одредбе 42. ст. 2. Закона о експропријацији није „уставноправно прихватљив".[66] Наилазимо на мноштво других предмета у којима је образложење поводом проналаска повреде члана 32. става 1. Устава РС да став редовних судова није односно јесте „уставноправно прихватљив" и у којима Уставни суд даје другачије тумачење спорне одредбе

[62] Нажалост, статистика коју води Уставни суд не рефлектује повреде по појединачним правима, већ предмете групише по правним областима редовних судова, те не располажемо тачним подацима о броју предмета.

[63] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-3677/2013 од 06. 06. 2013. године, 9.

[64] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-1868/2013 од 18. 07. 2013. године.

[65] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-6875/2011 од 22. 03. 2012. године.

[66] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-3824/2011 од 03.04.2013. године.

одређеног прописа, иако су редовни судови засновали своје ставове на релевантним прописима и исто у већем или мањем обиму образложили.[67] Чини се да је кључни елемент, односно изузетна околност, која оправдава одступање од доктрине четврте инстанце управо „уставноправна (не)прихватљивост" резоновања редовних судова.

Даље постаје јасно да примена овог аспекта права на правично суђење није изузетак, напротив, чини се да он постаје не само правило, већ правило које се незаустављиво шири. Тако, Уставни суд концепт „произвољне примене материјалног права" проширује и на поље сопствене надлежности. У предмету *Милована Тмушића* Уставни суд закључује „да се право на правично суђење може повредити или ускратити и погрешним тумачењем односно погрешном применом материјалног права..."[68], а погрешна примена материјалног права се састоји у томе што редовни судови нису решили колизију између права на слободу изражавања и права на приватност, што су у складу са гаранцијама права на правично суђење морали чинити. Дакле, Уставни суд закључује да због тога што редовни судови нису поштовали људско право на слободу изражавања, они су повредили уставом гарантовано право на правично суђење. Чини се да је исти приступ Уставни суд задржао и у предмету *Весне Ивковић* истицањем да „гаранција правичног суђења има за циљ да обезбеди да се у судском поступку поштују људска права и слободе зајемчене Уставом" и да је једна од слобода, посредством ЕКЉП, и право на дом.[69] Уставни суд у оквиру разматрања повреде права на правично суђење, креће у разматрање повреде људског права на дом и код услова законитости, закључује да је дошло до „произвољне примене материјалног права" и да стога постоји повреда права на правично суђење. Повреда људског права на правично суђење заснива се на повреди људског права на дом.

Ширење концепта види се и из друге тенденције Уставног суда, оне која приоритизује разматрање повреде аспекта арбитрарности у ситуацији постојања повреде више људских права из истог чињеничног основа. Тако у предмету *Дауш и Дауш*, Уставни суд закључује да пронађена повреда чл. 32. ст. 1. у себи „конзумира" повреду чл. 58. Устава, права на имовину.[70] У предмету *Новаковић и други* Уставни суд закључује да „[т]врдње подносилаца о повреди права на имовину, зајемченог одредбом чл. 58. ст. 1.

[67] Нпр. одлука Уж-976/2011 08.06.2012. године, одлука Уж-2390/2012 од 04. 07. 2013. године, одлука Уж-3286/2011 од 23. 05. 2013. године, одлука Уж-4358/2011 од 08. 05. 2013. године.

[68] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-290/2007 од 21. 01. 2010. године, § 10.

[69] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-5084/2011 од 17. 01. 2013. године, 5–6.

[70] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-3824/2011 од 03.04. 2013. године.

Устава проистичу из навода о повреди права на правично суђење".[71] У предмету *Новоград* Уставни суд је као предуслов повреде права на имовину поставио „доказивање да је супротно одредби чл. 32. ст. 1. Устава, оспореном судском одлуком на арбитраран и неправедан начин, ускраћено право на мирно уживање имовине".[72] Ипак, чини се да је оцена повреда морала ићи обрнутим следом, управо из разлога *изузетности* уласка у меритум одлука редовних судова. Једино у ситуацији када не постоји основ за повреду других права зајемчених Уставом, могло би се оправдати разматрање повреде права на правично суђење и то у ситуацији постојања очигледних грешака у самом спровођењу поступка. Са друге стране, чини се да Уставни суд изједначава услов законитости у оквиру услова допуштености у мешање одређених људских права са чл. 32. ст. 1. Устава, што није у складу са тумачењем међународних институција, код којих се захтева формално-правна заснованост на закону. Пратећи ову логику, готово да не би било потребе за различитим људским правима, сва би била конзумирана правом на правично суђење.

Свакако, сигурно један од разлога великог фокуса на чл. 32. Устава, уместо на друга права, јесте и чињеница да се сами апликанти позивају на ову, а не на друге одредбе, те ни Уставни суд не може да улази у друга питања. Мада, морамо овде поменути предмет *Његош* где се подносилац уставне жалбе искључиво и једино позвао на повреду права на имовину, док је Уставни суд одбио уставну жалбу из разлога што је утврђено да нема повреде права на правично суђење, аспект „произвољне примене материјалног права".[73] Чини се да став о ограничењу жалбеним захтевом није доследан. Али сматрамо исправним и потребним став који би омогућио Уставном суду статус „креатора правне квалификације чињеничног стања", као што то чини ЕСЉП и Интерамеричка комисија.[74] Где у ситуацији да из изложеног чињеничног стања произилази повреда другог људског права у односу на оно које је сам подносилац представке одредио, ове међународне институције ће повреде разматрати са аспекта адекватног људског права. Такође, и у пракси суседних Уставних судова можемо пронаћи овакву иницијативу. Тако је Уставни суд Хрватске у предмету поводом неизвршења пресуде ЕСЉП, размотрио повреде права истакнутих од стране апликанта, закључио да нема повреда тих права и

[71] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-4639/2012 од 08. 05. 2013. године, 10.

[72] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-454/2009 од 15. 12. 2011. године, 6.

[73] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-1604/2010 од 03. 10. 2012. године.

[74] Нпр. *Младеновић против Србије*, ЕСЉП, представка број 1099/08, пресуда од 22. 05. 2012. године и *Santiago Marzioni v. Argentina*.

самоиницијативно наставио са разматрањем уставне тужбе у оквиру релевантних одредби којима се штите људских права.[75]

Но проблем аспекта „очигледно произвољне примене материјалног права" у пракси Уставног суда, који чини се има статус редовности а не изузетности, лежи не само у широкој примени која улази у директан конфликт са границама надлежности Уставног суда, већ и у употреби неодређених и недефинисаних појмова којима се оправдава. Већ смо поменули да се повреда овог аспекта образлаже тиме да резоновање редовних судова јесте односно није „уставноправно прихватљиво". Али, шта се подразумева под изразом „уставноправно прихватљив"? Уставни суд нити у једном предмету не даје дефиницију или макар ближе одређење. Оваква конструкција у тренутном статусу оставља простор Уставном суду да практично било који став са којим се не слаже, независно од тога да ли је утемељен на закону, прогласи „уставноправно неприхватљивим" и на тај начин тумачи све прописе у Републици Србији, што свакако далеко превазилази поље његове надлежности. Уставни суд се даље позива и на друге неодређене и нејасне конструкције, као што је израз „на штету подносиоца уставне жалбе". Неспорно, одлука редовних судова ће увек бити на штету подносиоца уставне жалбе, јер у супротном не би ни подносио жалбу. Са друге стране, као што смо видели у пракси међународних институција, обавеза спровођења правичног поступка је обавеза резултата а не циља, те незадовољство одлуком не би смело бити основ по ком долази до повреде овог права. А парнични поступци су двострани, па неправичност за подносиоца уставне жалбе значи правичност за другу страну и обрнуто.

Додатно, нејасност појмова резултира и недостатком критеријума разликовања између примене доктрине четврте инстанце и права на правично суђење. У тренутном статусу практично је немогуће предвидети када ће уставна жалба бити одбачена а када усвојена, односно када је тумачење редовног суда уставноправно прихватљиво а када неприхватљиво.

У сваком случају, одступање од праксе међународних организација је евидентно. Можда је овде интересантно упоредити два чињенично слична предмета која су се појавила пред Интерамеричком комисијом за људска права и пред Уставним судом Републике Србије. У питању је питање ефеката хиперинфлације у Аргентини и Србији, где је у предмету *Марциани*, Интерамеричка комисија за људска права, пронашла да нема надлежност да као четврта инстанца, одређује примену принципа монетарног валоризма, док је Уставни суд у предмету *Техничар* пронашао повреду права на

[75] Уставни суд Републике Хрватске, одлука U-III/3304/2011 од 23. 01. 2013. године.

правично суђење и одредио да, упркос изричитој законској одредби, треба применити принцип монетарног валоризма.[76]

Али чињеница да постоји одступање од праксе међународних институција није толико сама по себи алармантна, већ је то одступање од Уставом прописане методе тумачења људских права гарантованих Уставом. Јер и Уставни суд је, једнако као остали органи, обавезан Уставом. Тумачење дато чл. 32. ст. 1. Устава је у директној супротности са чл. 18. ст. 3. Устава.

На крају сумарно истичемо да ова гаранције права на правично суђење, а сагласно чл. 18. ст. 3. Устава, захтева да се испита да ли је сам *поступак* био правичан, да ли је странкама дата могућност да изнесу своје ставове и доказе, да дају одговор на аргументе друге стране, да ли је редовни суд свој став образложио, а у сам *резултат* оваквог процеса Уставни суд нема надлежност да улази. Јер једнако као што редовни судови могу да греше, може и Уставни суд. Нарочито јер су судије Уставног суда ипак специјализоване за људска права, а судије Врховног касационог суда и редовних судова су експерти у својим областима.

3.1. Последице екстензивног тумачења чл. 32. ст. 1. Устава Репбулике Србије: Сукоб Врховног касационог суда и Уставног суда

Последице екстензивног тумачења чл. 32. ст. 1. Устава Републике Србије су многобројне. Поред проблематичног питања надлежности Уставног суда да испитује одлуке редовних судова у меритуму, проблема у сопственој пракси, одступања од усвојеног принципа супсидијарности, појавила се и конкретна ситуација одбијања Врховног касационог суда да у поновљеном поступку поступи по одлуци Уставног суда.

У питању је предмет *Шурија Зека и други* а који се тицао накнаде нематеријалне штете због смрти блиског сродника. Смрт лица се догодила 1989. године, док су тужбе поднете 1999. године против Електропривреде Србије, као послодавца штетника, који су у кривичном поступку правноснажно оглашени кривим. Другостепени и Врховни касациони суд су стали на становиште да је рок застарелости, у складу са чл. 376. ст. 2. ЗОО пет година, те да је тужбени захтев из истог разлога неоснован. Уставни суд је у оваквој ситуацији пронашао „произвољним" став Врховног касационог суда, истичући у својој одлуци да је „на седници Уставног суда од 07. 07. 2011. године утврђен правни став да у случају када је штета проузрокована кривичним делом (чл. 377. ЗОО), ако је за кривично гоњење предвиђен

[76] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-3736/2010 од 12.07.2012. године.

дужи рок застарелости од рокова прописаних чл. 376. ЗОО, захтев за накнаду штете према сваком одговорном лицу, не само штетнику, застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гоњења ...”[77]

Врховни касациони суд је у поновљеном поступку одбио да поступи у складу са заузетим ставом Уставног суда, истичући да рокови застарелости из чл. 377. ЗОО теку само према учиниоцу кривичног дела а не и према правном лицу које одговара уместо њега.[78] Врховни касациони суд је даље истакао да је наведено правно схватање усвојено на седници Грађанског одељења истог суда 10. 02. 2004. године и да се од тада доследно примењује, као и да су „накнада штете и застарелост институти материјалног (облигационог) права, па зато тумачење значења одредби из чл. 376. и 377. у вези са чл. 172. ЗОО може дати само Врховни касациони суд а не Уставни суд, јер питања која се односе на застарелост потраживања накнаде штете не спадају у област људских и мањинских права и слобода”.[79]

Уставни суд је по поновљеној уставној жалби одговорио Врховном касационом суду, истакавши да је надлежан у оквиру гаранција права на правично суђење које забрањује очигледну арбитрарност и неправичност, а која ће према тумачењу Уставног суда постојати „увек (...) када се произвољно примени материјално право, а на штету подносиоца уставне жалбе”.[80] Уставни суд даље констатује да је Врховни касациони суд дужан да „поступа у складу са оценама и ставовима изнетим у одлуци Уставног суда која се извршава”.[81] Даље понавља како је у конкретном случају дошло до „произвољне примене материјалног права, произвољности, а све на штету подносиоца уставне жалбе”.

Нама се чини да је овде пре реч о два различита тумачења релевантних чланова ЗОО, за шта ипак надлежност има Врховни касациони суд. Водећи се праксом међународних институција поводом тумачења аспекта арбитрарности и чл. 18. ст. 3. Устава Републике Србије, сматрамо да је у наведеном предмету Уставни суд прекорачио границе своје надлежности. Слажемо се са констатацијом Уставног суда да његове одлуке треба да буду обавезујуће, али у предметном случају није реч о „привикавању”[82]

---

[77] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-482/2008 од 15. 11. 2011. године, § 7.

[78] Врховни касациони суд Републике Србије, пресуда Рев 1 17/11 од 03. 10. 2012. године.

[79] *Ibid*., 5.

[80] Уставни суд Републике Србије, одлука Уж-224/2013 од 06. 06. 2013. године.

[81] *Ibid*. 9.

[82] Боса, Ненадић „О неким аспектима односа уставних и редовних судова”, у: *Улога и значај уставног суда у очувању владавине права*, Боса Ненадић ур., Београд, 2013, 103–104.

Врховног касационог суда на новонасталу ситуацију поводом увођења уставне жалбе у домаћи правни систем, већ о прекорачењу надлежности Уставног суда, где се чини да је „непослушност" ипак била оправдана.

Као коначан исход сукоба, Врховни касациони суд је у новом поновљеном поступку поступио по налогу Уставног суда.[83]

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА: КРИТИЧКИ ОСВРТ НА САДАШЊОСТ И ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ

Међународне институције познају аспект арбитрарности у оквиру права на правично суђење, али се исти односи на сам поступак, и акценат је, као што смо видели, на утврђивању да ли је сама процедура гледана у целости била правична, док се националним органима оставља слобода али им се даје и поверење да оцењују доказе, утврђују чињенично стање и на крају тумаче домаће право. Ово је и логично и пожељно, гледано са аспекта принципа супсидијарности, где су домаћи органи у директном контакту са доказима, те самим тим и компетентнији, али и што се тиче домаћег права, неспорно стручнији да доносе закључке. Међународне институције ће интервенисати само и искључиво у случају „очигледне", можемо слободно рећи, „шокантне" арбитрарности домаћег поступка. На овај начин прави се разлика у *ratione materiae* надлежности домаћих органа и међународних институција за заштиту људских права, при чему свако штити свој корпус права у домену своје стручности. Чини се, приступ који по основу чл. 18. ст. 3. Устава обавезује и Уставни суд.

За разлику од међународних институција, иако формално-правно идентична, интерпретација права на правично суђење Уставног суда је далеко шира. Поред учвршћивања „очигледно погрешне примене материјалног права" у оквир гаранција чл. 32. Устава, Уставни суд релативно често разматра повреду овог аспекта, даје му приоритет у односу на друга људска права и чак проналази повреду из разлога повреде другог људског права гарантованог Уставом и међународним конвенцијама. Иако истиче да је реч о процедуралном аспекту, сама пракса показује супротно.

Оваква интерпретација чл. 32. Устава од стране Уставног суда доводи до конфузије у домаћем правном систему. Постаје нејасно питање поља надлежности и разграничења надлежности између редовних судова, нарочито Врховног касационог суда и Уставног суда. Ко је надлежан да даје

[83] Врховни касационог суд Републике Србије, пресуда Рев 1 126/13 од 03. 02. 2014. године.

коначну интерпретацију прописа? А сложићемо се, законодавац није у могућности да регулише сваку могућу животну ситуацију, нити је то реално захтевати од њега. Следствено, принцип правне сигурности је озбиљно доведен у питање. Морамо се запитати, да ли оваква тенденција незаустављиво води специјализовању Уставног суда за ауторитативно тумачење редовних прописа, под окриљем „уставноправно неприхватљивог" тумачења редовних судова?

Са друге стране, сагласно принципу супсидијарности чини се да би Уставни суд морао поклонити пре свега поверење редовним судовима и оставити им простор да тумаче домаће право, независно од чињенице да ли се сам слаже са датом интерпретацијом. Јер, он је, између осталог, и заштитник људских права, са особљем специјализованим за ову област, са ресурсима датим ради извршења тог циља и са монополом над задатком интерпретације људских права.

Проблеми се јављају и у самој пракси Уставног суда. Како је могуће макар предвидети када ће предмет бити одбачен као четврта инстанца а када ће Уставни суд утврдити повреду права на правично суђење? Који су критеријуми разликовања ова два института? Како странка може да зна да ли има односно нема основа за подношење уставне жалбе? Погрешно се на овај начин охрабрују и сами пуномоћници да своје уставне жалбе превасходно аргументују са аспекта чл. 32. ст. 1, јер им се повећава шанса за позитиван исход.

Судија Манојловић-Андрић као делимичан одговор на предмет наше критике истиче да:

> Уставни суд трпи критике да сувише често и сувише дубоко задире у одлуке редовних судова. Ове критике нису увек без основа, али се на њих може одговорити следећим питањем: „Да ли би због веће уздржаности Уставног суда и доследнијег поштовања начела самоограничења, на губитку били подносиоци уставних жалби чија повређена уставна права нису заштићена и Република Србија која је у чл. 1. Устава дефинисана као држава заснована на владавини права?"[84]

Одговарамо да не би, као што то не ограничава ни међународне институције. Путем преузимања улоге „владара" правне квалификације предмета, испитивања повреде примарно са аспекта других људских права, превасходног фокуса на сам поступак пред редовним судовима, доследне примене принципа супсидијарности, Уставни суд може да (п)остане оно што, поред својих осталих надлежности, једино и јесте: заштитник људских права.

[84] Катарина, Манојловић-Андрић, *op. cit*., 178.

ROLE OF THE CONSTITUTIONAL COURT IN LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA: GUARDIAN OF HUMAN RIGHTS AND/OR FOURTH INSTANCE?

Sanja Dragić
Attorney, LL. M. International Human Rights Law

S u m m a r y

In compliance with Article 18 paragraph 3 of the Constitution of the Republic of Serbia which states that ”provisions on human and minority rights shall be interpreted (…) pursuant to valid international standards in human and minority rights, as well as to the practice of international institutions which supervise their implementation” author has embarked on a journey of defining notions of ”fourth instance” in which case application before institutions for protection of human rights is dismissed and aspect of the fair trail ”manifestly arbitrary” when breach of human right is found. After analysis of the practice of international institutions, same analysis has been done on the practice of the Constitutional Court where the author finds substantial divergence from the practice of the international intuitions and thus violation of Article 18 paragraph 3 of the Constitution. At the end the author examines one of the consequences of this divergence – refusal of the High Cassation Court to act upon the instructions of the Constitutional Court.

***Keywords**:* Constitutional Court, international institutions, High Cassation Court, interpretation, fair trial, fourth instance

UDC 347.27 (497.11)

Msr Danijel Volar,
advokat iz Hrtkovaca

STICANJE SVOJINE OD NEVLASNIKA*

SAŽETAK: Redovan način sticanja prava svojine na pokretnim stvarima je derivativno sticanje. Dakle, zaključenjem nekog pravnog posla sa vlasnikom stvari usmerenog na prenos prava svojine (*iustus titulus*) i prenosom državine na pokretnoj stvari na novog vlasnika (*modus acquirendi*). Međutim, primećujemo da većina, ako ne i svi pravni sistemi u svetu, poznaju i različite načine originarnog sticanja prava svojine. Jedan od takvih je i sticanje svojine od nevlasnika. Zato ovaj pravni institut stvarnog prava predstavlja izuzetak od pravila *Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet*. Kao logično postavlja se pitanje opravdanja postojanja ovog pravnog instituta kao i mehanizma njegovog funkcionisanja. Dakle, da li je i pod kojim uslovima moguće i punovažno sticanje svojine na pokretnoj stvari, iako lice koje raspolaže pokretnom stvari nije njegov vlasnik ili nije ovlašćeno da njome raspolaže. Ovaj rad govori o opravdanju sticanja svojine od nevlasnika, njegovom istorijskom razvoju i uobličavanju, uz osvrt na naše domaće pravo i razvoj sticanja svojine od nevlasnika u našem pravnom sistemu.

Ključne reči: stvarno pravo, sticanje prava svojine, originarno sticanje, sticanje svojine od nevlasnika

UVOD

Još davno u vreme rimske imperije pravnici, koji su po svom načinu rada i razmišljanja bili kazuisti, formirali su kroz praksu jedno od osnovnih načela građanskog i stvarnog prava, da se na drugog ne može preneti više prava nego

* Rad primljen: 19. 6. 2014. godine.

što sam prenosilac poseduje. Drugim rečima, da se pravo svojine, koje podrazumeva najširi obim ovlašćenja na stvari, ne može pribaviti od prenosioca koji nije vlasnik. Međutim, ovo savršeno jasno, prirodno i logično pravilo, pokazalo je tokom vremena određene slabosti koje su morale biti otklonjene. Na taj način nastao je institut sticanja svojine od nevlasnika koji, sa vrlo retkim izuzecima, danas poznaju gotovo svi pravni sistemi u svetu.

Kao prvo pitanje i problem koji ćemo pokušati u okviru zadate teme da rešimo jeste koje su to slabosti načela *Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet* i šta je to što opravdava postojanje sticanja od nevlasnika kao prilično kontroverznog instituta stvarnog prava. Šta je, dakle, opravdanje da se umesto zaštite prava svojine vlasnika stvari u prvi plan stavlja zaštita sticaoca od nevlasnika. Drugo, ako je polazište da je opravdano štititi interese sticalaca od nevlasnika, kao novo otvara se pitanje da li ovaj institut treba dozvoliti u obe sfere pravnog prometa (građanskoj i trgovačkoj), kao i da li je primena instituta moguća u jednakoj meri na poverenim i nestalim stvarima. Na kraju, potrebno je da se pozabavimo i uslovima koje sticalac mora, u našem pozitivnom pravu, da ispuni kako bi stekao pravo svojine.

Ovo su samo najvažnija od mnogih pitanja koja se ovde postavljaju, kojima nažalost, u skromnim okvirima ovog rada nećemo moći da se detaljnije pozabavimo. Sve ovo govori o složenosti instituta koja, po našem mišljenju, proizlazi iz činjenice da on predstavlja sukob interesa između dve strane, savesnog sticaoca i vlasnika stvari. Za njega zakonodavci različitih zemalja pokušavaju na različite načine da pronađu prihvatljiv kompromis. Pri tome, zakonsko rešenje usklađuju sa pravnom tradicijom, stavovima pravne nauke i sudske prakse, kao i potrebama tržišta konkretne države. Sve ovo dovodi do toga da danas u svetu postoji veoma velika razlika u shvatanjima u teoriji, ali i različita normativna rešenja, koja se kreću od potpunog negiranja potrebe za postojanjem ovog instituta do prilično široke mogućnosti da se na ovaj način pribavi pravo svojine.

U okviru rada ćemo se, pored pomenutih tema, baviti, pre svega, pozitivnopravnim rešenjem našeg prava, njegovim korenima i budućnošću, pravnom prirodom instituta i pravnim posledicama koje sticanje od nevlasnika proizvodi.

1. PRETHODNE NAPOMENE

1.1. Odnos sticanja svojine od nevlasnika i pravila stvarnog prava

Mehanizam funkcionisanja ovog instituta je relativno jednostavan. Savesni sticalac, putem teretnog pravnog posla sa nevlasnikom, koji je usmeren na prenos prava svojine, stiče svojinu na pokretnoj stvari u momentu sticanja državine. Međutim, kao što je već pomenuto, ovo pravilo dovodi do povre-

de načela *Nemo plus iuris*..., jer otuđilac nije vlasnik stvari ili nema pravo da njome raspolaže. Drugo, na taj način se vređa i pravo sledovanja u stvarnom pravu. Vlasnik stvari je po pravu sledovanja uvek ovlašćen da svoju stvar zatraži putem reivindikacione tužbe od bilo kog trećeg lica kod koga se ona u tom momentu nalazi. Ovde to neće biti moguće ukoliko su ispunjeni svi uslovi sticanja na strani savesnog sticaoca. Ovo opet predstavlja i izuzetak od *erga omnes* dejstva prava svojine kao apsolutnog prava. Naime, kao što znamo, u pogledu stvarnih prava kao apsolutnih postoji negativno određena obaveza svih pravnih subjekata da ne preduzimaju bilo kakve akte kojima se ometa ili sprečava vlasnik u vršenju svojih svojinsko-pravnih ovlašćenja. Takođe, znamo da pravo svojine ne prestaje nevršenjem odnosno ne može da zastari.

Vidimo, dakle, već iz izloženog da ovaj institut stvarnog prava predstavlja jedno veliko odstupanje od tradicionalnih pravila stvarnog prava. Zato se opet moramo vratiti na pitanje sa početka, a to je pitanje opravdanja njegovog postojanja.

1.2. Opravdanje sticanja svojine od nevlasnika i posledice prihvatanja instituta

Kao što je prethodno rečeno, sticanje od nevlasnika je institut koji odstupa od veoma značajnih principa građanskog i pravila stvarnog prava, stoga se iznova pravni teoretičari bave pitanjem šta je to što ga opravdava i zašto ga gotovo svi pravni sistemi prihvataju. U tom kontekstu treba, po našem mišljenju, razmotriti pozitivne i negativne posledice i argumente za i protiv ovakvog načina sticanja.

Tokom vremena postojali su različiti argumenti u korist sticanja od nevlasnika koji se mogu podeliti na one koji dominiraju u pojedinim vremenskim razdobljima i one koji su univerzalnog karaktera. Međutim, glavni i osnovni argument koji ide u prilog instituta jeste sigurnost pravnog prometa i njegovo brzo i neometano odvijanje. To je razumljivo s obzirom na intenzitet, razvijenost i anonimnost učesnika modernog prometa koji zahteva brzinu i sigurnost. Kada su u pitanju nepokretnosti sigurnost pravnog prometa se veoma jednostavno obezbeđuje upisima u evidencije nepokretnosti. Ali, pokretne stvari su mnogo brojnije, često menjaju svoj položaj, lice u čijoj se državini nalaze, pa bi iz tih razloga izlišno bilo postojanje evidencije u koju bi se, slično zemljišnim knjigama, beležile promene vlasništva. Čak i da one postoje, veliko je pitanje da li bi se sticaoci opredelili da pri svakom sticanju provere vlasništvo otuđioca. Dalje, pri prometu pokretnih stvari, najčešće, ne postoje bilo kakvi pisani tragovi koji bi vlasniku mogli da posluže prilikom dokazivanja kako je i od koga stekao pravo svojine. Dakle, bilo bi veoma neracionalno tražiti od sva-

kog sticaoca da pri kupovini pokretnih stvari, o kojima se ne vode bilo kakve evidencije, izvrši detaljne provere u odnosu prema svom pravnom prethodniku, jer bi se to moglo pretvoriti u *probatio diabolica*. Ovakve situacije savremeni pravni promet, svakako, ne može da trpi. Zbog toga je neophodno da sticaoci veruju u legitimisanost otuđilaca koja se manifestuje u državini stvari.

S druge strane, treba ukazati i na negativne posledice prihvatanja instituta, jer „argumenti protiv postojanja sticanja svojine od nevlasnika nisu toliko brojni kao oni iz prethodne grupe, ali zato imaju veliku težinu. Svi autori se slažu oko toga da je teško opravdati odstupanje sticanja svojine od nevlasnika od već pomenutih principa *Nemo plus iuris*..., *Nemo dat quod non habet*, derivacije, kao pravila kod sticanja svojine, načela apsolutnog dejstva prava svojine ili prava vlasnika na *actio rei vindicatio*." Rekli bismo da prethodni citat dovoljno govori o snazi argumenata protiv sticanja od nevlasnika, kao i činjenica da vlasnik mimo svoje volje ostaje bez prava svojine, pri čemu znamo da je nepovredivost prava svojine podignuto na nivo ustavnog načela. Pri tome, postoje i mišljenja da se postojanjem ovog instituta podstiče kriminal, a pogotovo ukoliko zakonodavac u većoj meri dozvoli sticanje svojine i na nestalim stvarima. I pored navedenog, savremeni zakonodavci širom sveta sve više povećavaju domen primene sticanja od nevlasnika, težeći da se uklope u potrebe i zahteve koji pred njih stavlja moderan pravni promet. U tom pogledu razvile su se, tokom vremena u pravnoj teoriji, tri teorije koje govore o tome šta opravdava postojanje ovog instituta.

Subjektivna teorija je najstarija teorija o opravdanju sticanja od nevlasnika. Njena osnovna postavka je da je vlasnik pokretne stvari kriv za loš izbor svog poverenika. Na taj način ona se približava starogermanskom običajnom pravilu i koncepciji *hand wahre hand*. Ova teorija, međutim, nije mogla da objasni zašto kažnjavamo vlasnika kada on pokretnu stvar prenosi u državinu otuđioca, a da pri tom zaključeni pravni posao nije usmeren na prenos prava svojine, niti daje otuđiocu pravo da njome raspolaže. Naime, vlasnik treba da odgovara po principu subjektivne odgovornosti, ali samo onda kada je preduzeo radnju koja je zakonom zabranjena, što ovde pak nije slučaj. Po našem mišljenju on bi trebalo da odgovara za izbor poverenika samo onda kada je očigledno napravio loš izbor. S druge strane, moguće je da je vlasnik izabrao osobu u koju s pravom ima poverenje, a koja i pored toga može neovlašćeno raspolagati stvari. Dakle, ovde se radi o svojevrsnoj pretpostavci krivice vlasnika koja se ne može prihvatiti. Takođe, ova teorija objašnjava samo sticanje od nevlasnika na otuđiocu poverenim stvarima, dok po istoj teoriji sticanje od nevlasnika nije moguće i na nestalim stvarima, jer u toj situaciji nema krivice vlasnika. Opet, možemo zamisliti situaciju u kojoj je vlasnik umnogome doprineo nestanku stvari svojom nepažnjom i neadekvatnim odnosom prema njoj, pogotovo ukoliko je istu izgubio ili zaturio. Dakle, ova teorija zbog svojih

nedostataka u pogledu sticanja nestalih stvari, kao i činjenice da uvek pretpostavlja krivicu vlasnika kod poveravanja, nije mogla da posluži kao adekvatno objašnjenje u uslovima brzog savremenog prometa.

Objektivna teorija pokušava da prevaziđe nedostatke subjektivne. Njen osnovni postulat je da sticanje od nevlasnika nalazi svoje opravdanje u državini otuđioca. Državina otuđioca legitimiše kao vlasnika, a sticalac stiče svojinu jer u potpunosti veruje da je otuđilac istovremeno i vlasnik. Na taj način se prevazilazi problem nestalih stvari, jer ona daje objašnjenje i opravdanje za njihovo sticanje. Ipak, tokom vremena se u okviru ove teorije javio i princip prouzrokovanja, te se na taj način ona približila konceptu subjektivne teorije i ponovo oživela pitanje krivice vlasnika. Dakle, vlasnik je odgovoran za sticanje od nevlasnika ako je svojim radnjama prouzrokovao državinu na strani otuđioca. Iz tog razloga autori smatraju da bi kod ove teorije trebalo odbaciti pomenuti princip prouzrokovanja, s čim se u potpunosti slažemo. Još jedan od problema objektivne teorije je taj što se u savremenim uslovima sve manje poklapaju svojina i državina. Naime, danas su vlasnici stvari često u mogućnosti, pa čak i u obavezi da svoje pokretne stvari poveravaju po različitim osnovama licima koja se bave raznim profesijama, a da pri tome ista čak i ne poznaju, te nemaju vremena da provere da li su ona dostojna njihovog poverenja. Iz tog razloga, slobodno možemo zaključiti da se danas pokretne stvari sve više nalaze u posedu lica koja nisu njihovi vlasnici, niti su ovlašćeni da njima raspolažu. Zato se, kao potpuno prirodno, postavilo pitanje da li je pored državine potreban još neki od indikatora prava svojine na strani otuđioca da bi se mogao stvoriti dovoljan privid prava svojine. Posebno ako otuđilac ima samo posrednu državinu na stvari. Tako, npr. u anglosaksonskom pravu postoji *estoppel*, pravilo koje se zasniva na pomenutom stavu.

Kako subjektivna i objektivna teorija nisu bile u stanju da do kraja objasne razlog zašto se dozvoljava sticanje od nevlasnika, a pogotovo sticanje na stvarima koje su nestale vlasniku, poslednjih decenija je razvijena teorija o potrebi zaštite sigurnosti pravnog prometa. Naime, pristalice teorije smatraju da beskrajno vaganje pojedinačnih interesa vlasnika i savesnog sticaoca ne vodi ka rešenju problema, jer su oba interesa podjednako važna. Zbog toga oni smatraju da problem treba podići na viši nivo, odnosno da treba zaštititi interes društva da obezbedi siguran i brz promet. Savremena ekonomska kretanja svakako ne mogu da sebi priušte duga i detaljna proveravanja prava svojine lica koja tvrde da su vlasnici pokretnih stvari. Tako nešto bi dovelo do značajnog usporavanja prometa, a samim tim bi došlo i do usporavanja trgovine i razvoja uopšte. Dakle, neophodno je da učesnici u prometu veruju u njegovu sigurnost, pa samim tim i državinu otuđioca. Stoga je, sa stanovišta ove teorije nevažno da li se radi o poverenim ili nestalim stvarima. Jer sticalac mora svakako biti savestan u oba slučaja.

Ono, što predstavlja značajnije pitanje i problem jeste da li sticanje treba dozvoliti u obe sfere prometa i pod kojim uslovima. Primećujemo da je trgovački promet daleko obimniji od građanskog, te da tu treba dozvoliti sticanje od nevlasnika podjednako kako u slučaju nestalih tako i poverenih stvari. Problem je u građanskopravnom prometu. Shvatanja su po tom pitanju različita. Jedni su za to da se u ovoj sferi ne dozvoli sticanje od nevlasnika, zbog kako kažu mnogo manjeg obima, važnosti, činjenice da sticaoci imaju mnogo više vremena za ispitivanje svojine otuđioca, ali i da ovde ne postoji interes odnosno potreba za zaštitom sigurnosti kao u slučaju trgovačkog prometa. Drugi su za to da se dozvoli i ovde, ali pod mnogo restriktivnijim uslovima. Treći, međutim smatraju da ne bi trebalo praviti razlike. Ne slažemo se sa mišljenjem N. Planojević koje ide u smeru ukidanja sticanja od nevlasnika u građanskopravnom prometu, već smatramo da bi trebalo postaviti različite uslove sticanja, odnosno da bi sticanje u pomenutoj sferi trebalo ograničiti samo na pojedine slučajeve kao što je npr. sticanje na javnoj prodaji.

1.3. Činjenično stanje i učesnici u sticanju od nevlasnika

Bez obzira na heterogenost u uporednopravnim rešenjima sticanja svojine od nevlasnika, čini nam se da kod autora koji se bave izučavanjem ovog instituta ipak postoji saglasnost u pogledu toga kakvo činjenično stanje ovde mora da postoji. Naime, autori veoma jasno razlikuju sticanje od nevlasnika od nekih sličnih instituta (zastupanje, komision, održaj itd.), s obrizom na činjenični skup koji ga odlikuje.

Vlasnik pokretne stvari poverava svoju pokretnu stvar nekom trećem licu (otuđiocu, nevlasniku ili *tradens*-u) po nekom pravnom osnovu koji nije usmeren na prenos prava svojine, dakle to lice nije punovažno steklo svojinu jer nema odgovarajućeg pravnog osnova. U drugoj mogućoj situaciji stvar je vlasniku nestala, izašla iz njegove državine mimo njegove volje (ukradena, izgubljena stvar). U svakom slučaju, nije došlo do prenosa jer ne postoji punovažna derivacija na relaciji između vlasnika pokretne stvari, s jedne, i otuđioca, s druge strane. To znači da prvi učesnik u sticanju od nevlasnika (otuđilac, nevlasnik) ne može preneti svojinu na stvari, na kojoj je stekao državinu, bilo kom trećem licu (savesnom sticaocu, *accipiens*-u) jer niti ima pravo svojine, niti ima pravo da sa stvari punovažno raspolaže (kao što bi to mogao zastupnik, punomoćnik, komisionar). Međutim, i pored toga između otuđioca i sticaoca, kao drugog učesnika, dolazi do zaključenja pravnog posla usmerenog na prenos prava svojine i to najčešće teretnog. Ono što se pri tom zahteva jeste da derivacija u potpunosti bude punovažna, bez obzira na to što stvar otuđuje nevlasnik. To je važno zbog savesnosti sticaoca koji u potpunosti mora da veruje

u pravnu perfektnost posla i samog sticanja. Pri toj prividnoj derivaciji, najčešće, dolazi do izvršenja nekog krivičnog dela od strane nevlasnika, bez obzira na način pribavljanja stvari. Međutim, naglašavamo da postojanje krivičnog dela na strani nevlasnika ili njegove savesnosti odnosno nesavesnosti nije bitan element činjeničnog stanja. Dakle, da li će sticalac steći na ovaj način svojinu zavisi od njegove, a ne nevlasnikove savesnosti. Ključno je napomenuti, da sticanje od nevlasnika kao originarni način sticanja kompenzuje samo nedostatak prava svojine odnosno prava raspolaganja na strani otuđioca, ali ne i druge nedostatke izvršene derivacije. Pri svemu ovome vlasnik stvari ne zna za pravni posao između nevlasnika i savesnog sticaoca. Takođe, sem punovažnog pravnog posla (*iustus titulus*-a) neophodno je i da sticalac dođe do državine na pokretnoj stvari (*modus acquirendi*) kako bismo došli do konačnog rezultata i pravne posledice, a to je u potpunosti punovažno stečeno pravo svojine na strani savesnog sticaoca odnosno gubitak prava svojine ranijeg vlasnika.

1.4. Pravna priroda sticanja svojine od nevlasnika

Veoma važno pitanje kod mnogih instituta građanskog prava jeste određivanje njihove pravne prirode. Razlog tome leži u činjenici da se u nedostatku pravila koja regulišu određeni institut (u ovom slučaju sticanje od nevlasnika) mogu primeniti analogno pravila sličnog instituta, od kog on vodi poreklo. Postoje u pravnoj teoriji brojna shvatanja o pravnoj prirodi sticanja od nevlasnika. Mi ćemo na ovom mestu razmotriti samo ona najvažnija.

Prvo shvatanje o pravnoj prirodi se kao vladajuće javlja u nemačkoj pravnoj teoriji. To je shvatanje sticanja od nevlasnika kao vrste derivativnog sticanja. Naime, ovakav stav oslanja se na dva elementa koja su istovremeno prisutna kako kod derivativnog, tako i kod sticanja od nevlasnika. Prvo, to je činjenica da se kod oba javlja *iustus titulus* u vidu odgovarajućeg punovažnog pravnog posla usmerenog na prenos prava svojine. S druge strane, mora postojati i odgovarajući način sticanja (*modus acquirendi*), odnosno predaja stvari savesnom sticaocu. Međutim, ovo shvatanje nailazi na problem i, po našem mišljenju, nepremostivu prepreku u pravilu sukcesije. Jer, otuđilac nema pravo da poput vlasnika (ili zastupnika) punovažno raspolaže stvari. To znači da savesni sticalac nije ni singularni, a ni univerzalni sukcesor vlasnika, odnosno ne izvodi svoje pravo iz prava svog prethodnika. Ovaj problem se u nemačkoj teoriji pokušavao prevazići teorijom legitimacije koja kaže da je nevlasnik na osnovu zakona, a ne volje vlasnika ovlašćen da raspolaže sa stvari, te realizuje derivaciju. Po našem mišljenju ovde se radi o prilično nategnutoj pravnoj konstrukciji i radikalno novom shvatanju instituta sukcesije. Funkcija postoja-

nja punovažnog *iustus titulus*-a i *modus*-a *acquirendi* je stvaranje privida prava svojine na strani nevlasnika, a kako bi se stvorila neophodna objektivna podloga savesnosti sticaoca, jer smatramo da je savesnost sticaoca jedan od nužnih uslova sticanja od nevlasnika.

Drugo shvatanje kaže da je sticanje od nevlasnika po pravnoj prirodi posebna vrsta održaja. Mi smatramo da se sticanje svojine od nevlasnika ne može smatrati održajem po svojoj pravnoj prirodi. Osnovni, ali ne i jedini razlog tome je što je kod održaja potreban protok određenog vremenskog perioda (roka) kako bi, uz druge uslove, držalac postao vlasnik, dok se kod sticanja od nevlasnika pravo svojine stiče trenutno i to u momentu predaje pokretne stvari savesnom sticaocu.

U pravnoj teoriji većine država koje poznaju ovaj institut preovlađuje mišljenje da je sticanje od nevlasnika poseban originarni način sticanja svojine. Čini nam se da je osnovni razlog postojanja ovakvog stava u činjenici da postoje veliki problemi da se ovaj način sticanja prava svojine podvede pod pojam derivacije zbog nedostatka sukcesije, kao i problema podvođenja pod održaj iz prethodno navedenog razloga. Isto tako, većina zakonodavaca govori o sticanju od nevlasnika kao o posebnom institutu nezavisnom od drugih. Ali, pojedini autori govore o sticanju od nevlasnika u okviru poglavlja o sticanju na osnovu pravnog posla. Mada, čak i navedeni autor u okviru takvog naslova navodi da je ipak reč o sticanju na osnovu zakona, priznajući na taj način da se radi o posebnoj vrsti originarnog sticanja svojine.

Pored ovih postoje i još neka ređe zastupljena shvatanja, kao npr. da je sticanje od nevlasnika poseban, *sui generis* način sticanja, s obzirom na istovremenu prisutnost elemenata derivativnog i originarnog sticanja. Takođe, postoji i shvatanje da je reč o sticanju svojine *ex lege*. Svako sticanje, pa i derivativno, je na osnovu zakona u smislu da ga zakon dozvoljava, tako da se navedenim shvatanjem ne objašnjava pravna priroda sticanja od nevlasnika.

2. KRATAK PRIKAZ ISTORIJSKOG RAZVOJA INSTITUTA

2.1. Sticanje od nevlasnika u rimskom pravu

Ono što je karakteristično za rimsko pravo jeste dosledno i potpuno poštovanje načela *Nemo plus iuris*... To znači da je vlasnik stvari mogao putem reivindikacione tužbe povratiti stvar od bilo kog trećeg lica kod koga se stvar nalazila, bez obzira o kakvoj se stvari radilo i na koji način je tu stvar ono pribavilo sem, naravno, ukoliko nije došlo do sticanja odnosno prenosa prava svojine od vlasnika. Interesantno je, ono što ćemo videti kasnije, da je razvoj i

nastanak instituta počeo u okviru starogermanskog prava i zatvorene naturalne privrede, a da rimsko pravo koje karakteriše relativno razvijena tržišna privreda ne poznaje ovakav institut. Doduše, smatra se da je ipak postojala dovoljna zaštita savesnih sticalaca, jer je on svojinu mogao pribaviti putem održaja. Moguće da je ovakvo rešenje u potpunosti zadovoljavalo potrebe pravnog prometa u to vreme, jer ma koliko on tada bio razvijen u odnosu prema ostatku sveta, ipak je zanemarljiv u odnosu na promet u nekim kasnijim periodima, a pogotovo u odnosu na savremeni.

2.2. Starogermansko pravo i pravilo *Hand wahre hand*

Nastanak instituta sticanja svojine od nevlasnika se vezuje za starogermansko pravo i pravilo *Hand wahre hand* (ruka ruku mije). Suština pravila je da je ono omogućavalo, na određeni način, sticanje svojine od otuđioca koji nije vlasnik, ali samo u situaciji kada se radilo o stvarima koje je njihov vlasnik poverio otuđiocu po određenom osnovu koji po modernim shvatanjima nije vodio ka prenosu prava svojine. Pomenuto pravilo je zahtevalo od vlasnika da pokaže maksimalnu pažnju prilikom poveravanja stvari drugima, odnosno *hand wahre hand* zahteva od vlasnika da traži poverenje tamo gde ga je ostavio. To znači da je sam vlasnik bio kriv u slučaju kada njegov poverenik otuđi stvar koju mu je on poverio. Međutim, važno je napomenuti da je po pravilima starogermanskog prava svako poveravanje i prenošenje državine na drugo lice dovodilo i do fiducijarnog prenosa prava svojine, bez obzira što stvar nije predata po pravnom osnovu usmerenom na sticanje prava svojine. Tako ovde i nije dolazilo do sticanja od nevlasnika u pravom smislu reči, jer je poverenik stvari na njoj imao fiducijarnu svojinu, te samim tim nije na sticaoca preneo pravo koje nije posedovao. Na taj način je raniji vlasnik snosio posledice sopstvenog lošeg izbora poverenika. S druge strane, ukoliko je stvar mimo volje vlasnika izašla iz njegovog poseda nije bilo moguće da sticalac, bez obzira na njegovu savesnost ili nesavesnost, stekne pravo svojine.

Ono što u kontekstu navedenog treba imati naročito u vidu jeste činjenica da je ovakav institut nastao u vreme kada preovlađuju male zajednice ljudi (VI vek n. e.) u kojima vlada zatvoreni i naturalni tip privređivanja. To znači da je pravni promet bio sporadičan, te je u tim uslovima sticaocu moglo i moralo biti poznato kome stvar pripada. Istovremeno je vlasniku, koji poverava stvar, bila dobro poznata ličnost njegovog poverenika. Dakle suština je da se navedenim institutom, u osnovi, kažnjavao vlasnik zbog lošeg izbora poverenika. Dakle opravdanje se nalazilo u „krivici“ vlasnika. Ali, bez obzira na napred navedeno, čudno je zašto institut sticanja svojine od nevlasnika nije nastao u doba

Rimskog carstva, već nakon njegovog pada, pogotovo imajući u vidu da su u njemu trgovina, privreda i robno-novčani odnosi bili, ipak, daleko razvijeniji nego s početka srednjeg veka kada dolazi i do procesa „vulgarizacije“ razvijenog rimskog prava.

2.3. Novi vek i renesansa rimskog prava

Početkom perioda Novog veka, dakle u XV i XVI veku, započinje proces intenzivne recepcije rimskog prava i stvaranja *Ius Comune Europaeum*-a, odnosno ujednačavanja pravnih pravila na teritoriji čitave Evrope, s ciljem da se prevaziđe do tada postojeći pravni partikularizam koji je ometao razvoj trgovine i privrede. U tom smislu dolazi do toga da se pravilo *Nemo plus iuris*... apsolutno poštuje, a da se napušta pravilo *hand wahre hand* tako što se vlasniku ponovo omogućava neograničena mogućnost reivindikacije stvari, bez obzira na savesnost sticaoca kao i na to na koji način je stvar izašla iz državine vlasnika. Međutim, vrlo brzo se uočava, već u XVII veku, da recepcija rimskih pravnih pravila i neograničena mogućnost reivindikacije stvari ne odgovaraju sve razvijenijem i obimnijem prometu. Zbog toga su se pravni sistemi i pravna teorija okrenuli ponovo ka onim pravilima koja omogućavaju sticanje od nevlasnika. Mogli bismo zaključiti da je u ovom razdoblju došlo, u izvesnom smislu, do nazadovanja razvoja sticanja od nevlasnika koji je kratko trajao, jer već u XVII i XVIII veku dolazi do reakcije na recepciju rimskog shvatanja.

U navedenom razdoblju se razvio još jedan institut koji je pokušao da ublaži posledice neograničene mogućnosti vindikacije vlasnika koji se u nemačkoj literaturi naziva *Losungsanspruch*. Ovaj institut nije ništa drugo do pravo vlasnika na otkup sopstvene stvari, koje se dozvoljava pod određenim uslovima. Dakle, on je neka vrsta, po našem mišljenju, lošeg kompromisa između mogućnosti neograničene vindikacije vlasnika i zaštite interesa savesnog sticaoca. S jedne strane, vlasnik vrši povraćaj stvari na kojoj nije izgubio pravo svojine, ali je u istovremenoj obavezi da je otkupi, iako savesni sticalac nije postao njen vlasnik. Ovo pravo na otkup je stoga prilično nelogično s pravnog stanovišta, ali ono čak i danas egzistira u nekim pravnim sistemima.

Poslednja faza u razvoju instituta nastupa sa donošenjem prvih građanskih zakonika u Evropi. Ono što odlikuje savremena rešenja jeste velika raznolikost, i to ne samo uslova pod kojima je sticanje dozvoljeno, već i samih koncepcija ovog instituta uopšte. Tako, italijanski zakonodavac dozvoljava sticanje pod jednakim uslovima za nestale i poverene stvari, dok pojedini evropski zakonodavci (pre svih u nordijskom pravnom krugu) dozvoljavaju sticanje od nevlasnika samo na hartijama od vrednosti na donosioca i novcu. Pored toga,

moramo imati u vidu da, sem evropskokontinentalnog, postoje i drugi sistemi u kojima je sticanje od nevlasnika ili postavljeno bitno drugačije, ili nije čak u dovoljnoj meri istraženo od strane pravnih pisaca. Tako se uglavnom autori bave sticanjem od nevlasnika u okvirima evropskokontinentalnog i angloameričkog prava, pri čemu priznaju da ne znaju da li ovaj institut postoji u drugim velikim pravnim sistemima (islamski, hindu, kineski), odnosno kako je on tamo postavljen.

3. STICANJE SVOJINE OD NEVLASNIKA U SRBIJI

3.1. Sticanje od nevlasnika u srednjem veku i do donošenja Srpskog građanskog zakonika 1844. godine

U toku srednjeg veka, tj. za vreme postojanja države Nemanjića i kasnije do konačnog pada pod tursku vlast, tadašnje pravo je poznavalo originarne načine sticanja svojine. Tako se kao originarni načini sticanja pominju ratni plen, nalazak, zauzimanje, priraštaj i održaj. Međutim nigde se u najvažnijim izvorima iz toga vremena institut sticanja svojine od nevlasnika ne pominje. To nas navodi na jasan zaključak da takav institut nije bio poznat u srpskom srednjovekovnom pravu, a ni kasnije za vreme i neposredno nakon završetka turske vladavine, odnosno do donošenja Srpskog građanskog zakonika iz 1844. godine. To smatramo logičnim s obzirom na nerazvijen promet u navedenom periodu u kome su srpsko društvo i država uspeli da se održe zahvaljujući postojanju porodičnih zadruga u kojima su sve nepokretnosti bile u zajedničkoj svojini članova, dok je privatna svojina postojala samo na ličnim stvarima pojedinaca.

3.2. Predratna pravna pravila

Sve do donošenja Srpskog građanskog zakonika 1844. godine sticanje od nevlasnika nije bilo kao institut regulisano u našem pravu. Poznato je da je redaktor SGZ-a, Jovan Hadžić, vrlo dosledno u pisanju pratio svoj uzor oličen u Austrijskom građanskom zakoniku iz 1811. godine. Slično je i kada govorimo o sticanju od nevlasnika. SGZ reguliše sticanje od nevlasnika u § 221 i postavlja ga kao izuzetak od dva načela. Prvo, da se ne može na drugog preneti više prava nego što pravni prethodnik poseduje *Nemo plus iuris*... i *Nemo dat quod non habet* i, drugo, da vlasnik ima pravo na reivindikaciju sopstvene stvari bez obzira kod koga se ona nalazi. Od opštih uslova sticanja SGZ, kao prvo, zahteva da se radi o pokretnoj stvari, dakle nepokretnosti ne mogu biti predmet

sticanja. Drugo, pravni posao sticanja (*iustus titulus*) mora biti punovažan teretni posao i to ugovor o kupoprodaji. Na ovakav zaključak nas navodi terminologija SGZ-a, jer se govori o kupcu i prodavcu, a ne pribaviocu ili sticaocu. Treće, da je kupac savestan, odnosno da kupac nije imao osnova za sumnju da prodavac nije vlasnik pokretne stvari kojom raspolaže. Pitanje savesnosti reguliše § 220 koji govori koje su to okolnosti u kojima bi kupac trebalo da bude nesavestan. Te okolnosti se vezuju za ličnost prodavca ili svojstva njegove radnje, retkost i osobenost stvari koje prodaje, vreme, mesto i način prodaje, ili ukoliko kupac ne može da imenuje prodavca, ili je on otišao u inostranstvo odnosno preminuo. To znači da su kupci bili u obavezi da znaju ime prodavca ili barem da znaju da ga opišu, a nije bilo uputno kupovati stvari ni od lica koja su kasnije odlazila u inostranstvo. Stav drugi istog paragrafa stvara ponovo određene nedoumice. „A ako je kupac pokretnu stvar pribavio od lica i na način po kome se on nije mogao posumnjati o poštenju prodavca, onda kao savestan kupac dužan je stvar, no samo tako povratiti, ako bi mu sopstvenik naknadio ono, što je za nju dao i na nju potrošio.“ Pitanje je da li se ovakvom formulacijom praktično ukida sticanje od nevlasnika i § 221 SGZ-a. Čini se da ne, jer kupac postaje vlasnik u momentu predaje državine i definitivno prestaje pravo svojine prodavca. Ali, da li se sticanje od nevlasnika ograničava pravom ranijeg vlasnika da mu stvar bude vraćena pod uslovom da kupcu isplati „ono, što je za nju dao i na nju potrošio“. Drugim rečima, da li je kupac dužan da stvar vrati ranijem vlasniku ukoliko on to bude zahtevao i ispunio sve uslove iz navedenog paragrafa. Neki autori smatraju da je kupac ovde u dispoziciji, da li da pokretnu stvar koju je stekao od nevlasnika vrati ranijem vlasniku uz isplatu, ili da je zadrži za sebe. Dok drugi, ne zauzimaju izričito takav stav, jer smatraju da je SGZ našao srednje rešenje između neograničene reivindikacije vlasnika i neograničenog priznavanja prava savesnom sticaocu.

Pod navedenim opštim uslovima SGZ dozvoljava sticanje od nevlasnika u tri alternativno postavljena slučaja. Ako je stvar kupljena na javnoj prodaji, od trgovca koji obično takvim stvarima trguje ili zanatlije koji takve stvari pravi, odnosno od lica kojima je vlasnik stvar poverio po osnovu ostave, zaloge, posluge ili nekom drugom osnovu. Kao što se na prvi pogled može primetiti SGZ je ovde bio pod velikim uticajem Austrijskog građanskog zakonika i starogermanskog prava, jer se dozvoljava sticanje svojine na poverenim stvarima. U Zakoniku se, primera radi, navode pravni osnovi poveravanja kao što su zaloga, ostava i posluga, koji nisu usmereni na prenos prava svojine. Druga dva osnova koja zakonik navodi ostavljaju mogućnost da se svojina stekne ne samo na poverenim već i na nestalim stvarima. Napominjemo, da su ovi uslovi veoma slično postavljeni i u domaćem pozitivnom pravu, dakle da je pravilo SGZ-a preneto i u Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa.

Od predratnih pravnih pravila pomenućemo kao značajan Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru Valtazara Bogišića. Interesantno i čini nam se sporno pitanje je da li on reguliše sticanje od nevlasnika kao poseban institut. Određeni autori smatraju da, iako se radi o originalnoj i uspeloj kodifikaciji, on ne reguliše ovaj institut. Naime on dozvoljava savesnom sticaocu (kupcu) da stvar, koju je kupio na određenim mestima od lica koja nisu vlasnici (trg, pazar, dućan, javna prodaja), zadrži sve dok mu vlasnik stvari ne naknadi sve troškove koje je imao. Pri tome, dodatna obaveza savesnog kupca bila je da ako se radi o stvari vrednijoj od 25 perpera, vlasniku imenuje prodavca odnosno nevlasnika. Ako kupac nije savestan, njegova obaveza je da stvar vrati. Ako vlasnik nije spreman da plati sve troškove, tada savesni kupac može stvar zadržati i steći pravo svojine po pravilima za održaj. Drugi samatraju da je OIZ ipak regulisao pitanje sticanja od nevlasnika tako što je ograničio pravo na reivindikaciju stvari njenom vlasniku i to obavezom isplate svih troškova savesnom sticaocu. Smatramo prvo mišljenje ispravnijim, jer osnovna odlika sticanja od nevlasnika jeste da se pravo svojine stiče, uz ispunjenje ostalih uslova, u momentu predaje pokretne stvari savesnom sticaocu. Ovde savesni sticalac ima pravo retencije i ne mora stvar vratiti ako mu vlasnik ne plati sve troškove. Pri tome, on stiče svojinu protekom roka za održaj od 5 ili 15 godina. Moguće je i da ne budu ispunjeni svi uslovi za sticanje održajem. U tom slučaju vlasnik ne može stvar povratiti, dok kupac ne može steći pravo svojine, ali stvar može neograničeno da drži.

Do početka Drugog svetskog rata bilo je dosta pokušaja da se u Kraljevini Jugoslaviji donese jedinstveni građanski zakonik koji bi rešio problem pravnog partikularizma koji je do tada postojao. To se ipak nije desilo, a na osnovu Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije iz 1946. godine (čl. 4) predratna pravna pravila su recipirana i primenjivala su se, pod određenim uslovima do donošenja Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima (ZOSPO).

3.3. Sticanje svojine od nevlasnika po Zakonu o osnovama svojinsko-pravnih odnosa

Sticanje svojine od nevlasnika je regulisano u čl. 31. ZOSPO-a. Zakon ovaj institut posebno imenuje i određuje kao jedan od originarnih načina sticanja svojine. Napomenuli bismo, da sticanje od nevlasnika po važećem zakonu nije regulisano kao izuzetak od derivativnog sticanja koje je regulisano čl. 34. ZOSPO-a, već kao jedan od ravnopravnih i zakonom utvrđenih načina sticanja, što je po našem mišljenju važna razlika u odnosu na SGZ koji je regulisao sticanje od nevlasnika kao izuzetak od derivativnog sticanja.

ZOSPO u čl. 31. st. 1. predviđa da:

> „Savesno lice stiče pravo svojine na pokretnu stvar koju je pribavilo uz naknadu od nevlasnika koji u okviru svoje delatnosti stavlja u promet takve stvari, od nevlasnika kome je vlasnik predao stvar u državinu na osnovu pravnog posla koji nije osnov za pribavljanje prava svojine, kao i na javnoj prodaji.“

Iz citirane odredbe se može primetiti da se pozitivno pravo u našoj zemlji ne razlikuje mnogo od rešenja predviđenih u SGZ-u i AGZ-u. Zakon predviđa kumulativno ispunjenje četiri uslova.

Da bi došlo do sticanja svojine zahteva se savesnost pribavioca pokretne stvari. To znači da pribavilac nije znao, niti prema okolnostima mogao znati da stvar pribavlja od lica koje nije vlasnik ili nema pravo da njome raspolaže. Pri tom zakon (za razliku od SGZ-a) posebno ne određuje pojam savesnosti već se imaju primeniti odredbe ZOSPO-a o savesnosti držalaca uopšte. Zakon, takođe, ne određuje ni okolnosti koje treba imati u vidu prilikom ocene savesnosti, jer je to pitanje koje sud treba da ceni od slučaja do slučaja. Mišljenja smo da tu od velike pomoći sudu mogu biti i one okolnosti koje smo već pominjali, a koje su bile sadržane u SGZ-u poput ličnih svojstava prenosioca, okolnosti prenosa, svojstava stvari koja se prenosi itd. Zakon, takođe, ne određuje pretpostavku savesnosti kao SGZ, ali se takva pretpostavka ima primeniti, jer je savesnost u prometu pravilo, tako da je raniji vlasnik taj koji u sporu pred sudom treba da dokaže nesavesnost sticaoca. Savesnost, pri tom, mora da postoji do momenta predaje stvari sticaocu, nakon toga ona gubi značaj, jer je do sticanja svojine već došlo.

Predmet sticanja mogu biti samo pokretne stvari. To je svakako jasno imajući u vidu da se kod nas o pravima na nepokretnostima vode posebne evidencije (zemljišne knjige i katastar nepokretnosti) pri čemu upis u njih ima konstitutivno dejstvo. Odnosno, vlasnikom se smatra samo onaj ko je u njih upisan kao vlasnik. Razlog zašto su to samo pokretne stvari jeste i njihov izuzetno brz promet, ali i činjenica da bi nemoguće bilo formirati evidencije slične zemljišnim knjigama za sve vrste pokretnih stvari. Problem je i u njihovom sledovanju i identifikovanju po nekim autorima. Jedan od problema jeste i to da li je moguće sticanje od nevlasnika pokretnih stvari o kojima se vode posebne evidencije. Posebno, problem koji se javio u praksi vezano za motorna vozila i sticanje svojine od nevlasnika na njima, a koji je između ostalog i posledica neusaglašene sudske prakse, kao i razlika i razmimoilaženja građanskog i kaznenog prava. Na sva ova pitanja treba u teoriji, a zatim i praksi dati jasne odgovore kako bi se pojačala pravna sigurnost subjekata koji učestvuju u prometu pokretnih stvari, a posebno motornih vozila.

Pravni posao mora biti uz naknadu, odnosno teretan po izričitom zahtevu zakonodavca. I ne samo to, on istovremeno mora biti punovažan i upravljen na prenos prava svojine. U našem pravu to su ugovor o kupoprodaji i ugovor o razmeni, ali su moguće i pojedine vrste drugih teretnih ugovora (o delu i doživotnom izdržavanju npr.). Punovažnost i usmerenost na prenos prava svojine su važni zbog savesnosti pribavioca, jer sticanje od nevlasnika može da kompenzuje nepostojanje prava na raspolaganje na strani nevlasnika, ali ne i punovažnost pravnog posla. S druge strane, ako se svojina prenese na sticaoca besteretno, on neće trpeti nikakvu imovinsku ili drugu štetu ukoliko takvu stvar vlasnik uspešno reivindicira.

Neophodan je i način sticanja koji se ogleda u predaji pokretne stvari sticaocu. Način sticanja se zahteva kako bi privid derivacije bio potpun (pored postojanja odgovarajućeg pravnog posla). Naš ZOSPO ne predviđa bilo kakva ograničenja u pogledu načina predaje pokretne stvari. Dakle, načelno u obzir dolaze svi poznati načini predaje kao i kod derivativnog sticanja. Ali, smatramo da bi sud trebalo podrobno da ispita i zauzme stav u konkretnoj situaciji da li će dozvoliti sticanje u slučaju fiktivnih načina predaje (*constitutum possessorium i caessio vindicationis*). Način predaje pokretne stvari, slično pravnom poslu, mora postojati zbog ocene savesnosti sticaoca, jer on mora biti u uverenju da je predajom u njegov posed derivacija uspešno okončana sticanjem prava svojine.

Napred navedeni uslovi se obično nazivaju opštim i moraju biti kumulativno zadovoljeni, jer u suprotnom će izostati redovne pravne posledice sticanja od nevlasnika. Pored njih, mora biti zadovoljen jedan od tri alternativno postavljena uslova.

1. Da je savesni sticalac pokretnu stvar pribavio od nevlasnika koji u okviru svoje delatnosti stavlja u promet takve stvari (trgovac). Osnovno pitanje je šta zakon podrazumeva pod pojmom trgovca. Smatramo da pojam trgovca treba restriktivno tumačiti, odnosno da odgovor na pitanje ko se smatra trgovcem treba potražiti u onim propisima koji to regulišu. Kod nas je to Zakon o trgovini i to čl. 11. koji definiše ko ima svojstvo trgovca kod nas. Naravno, lice koje ima svojstvo trgovca mora redovno da stavlja u promet stvari koje su u konkretnom slučaju predmet sticanja. Tako, neće doći do sticanja ako npr. u apoteci kupite motorno vozilo. Pri tom, to mogu biti lica koja se isključivo bave samo trgovinom, ali i oni koji istovremeno proizvode i stavljaju u promet svoje proizvode. Po našem mišljenju, stvari moraju biti pribavljene u okviru poslovnih prostorija trgovca i u vreme kada on svoju delatnost obavlja. Dakle, smatramo da treba ići i ovde u što restriktivnije tumačenje. Ako su ispunjeni svi ostali opšti uslovi savesni sticalac će steći pravo svojine na stvari, bez obzira da li je ona iz državine vlasnika izašla njegovom voljom (poverena stvar) ili

se radi o nestaloj stvari. I pored određenih nedoumica, smatramo da naše pravo kod sticanja od trgovca takođe zahteva sve opšte uslove, dakle i onaj ključni, a to je uslov savesnosti. Jer, već smo napomenuli da pravni poredak ne sme štititi promet koji nije savestan. Za razliku od SGZ-a, ZOSPO ne pominje zanatlije. Razlog tome je verovatno smanjeni značaj koji oni imaju u savremenom prometu, ali smatramo da takvo posebno navođenje nije ni neophodno, jer su oni već obuhvaćeni opštim pojmom trgovca.

2. Da je pokretna stvar pribavljena od nevlasnika kome je vlasnik predao stvar u državinu na osnovu pravnog posla koji nije osnov za pribavljanje prava svojine. Ovo je, moglo bi se reći, osnovni slučaj sticanja i to poverenih stvari. Da bi se u smislu zakona stvar smatrala poverenom mora postojati neki pravni posao koji nije usmeren na prenos prava svojine. Opet, razlika u odnosu na SGZ je u tome što ZOSPO ne navodi primere takvih poslova, ali pouzdano možemo zaključiti da su to npr. ugovori o zalozi, ostavi, posluzi, zakupu i dr. Istovremeno, stvar mora iz državine vlasnika izaći njegovom voljom, dakle predmet sticanja ne mogu biti nestale stvari. Smatramo da u našem pravu treba priznati i sticanje od nevlasnika u slučaju kada se radi o poverenikovom povereniku, ako su zadovoljeni uslovi koje zakon zahteva, a to su odgovarajući pravni osnov i predaja stvari. Upravo se ovde kod sticanja poverenih stvari u najvećoj meri može videti uticaj AGZ-a i starogermanskog običajnog prava kod nas.

3. Da je stvar pribavljena na javnoj prodaji. Posebno pitanje je šta se u našem pravu smatra pod javnom prodajom. Pojedini autori navode da je prema važećem stanovištu sudske prakse ovde u pitanju samo privatna javna rasprodaja putem nadmetanja, odnosno da prinudna javna (sudska) prodaja nije dolazila u obzir, jer se za učešće i punovažno sticanje na njoj nije zahtevala savesnost sticaoca. Ne možemo se složiti sa ovakvim stavom. Smatramo da je u našem pravu moguće sticanje od nevlasnika na svakoj javnoj prodaji ukoliko ona ispunjava opšte uslove takve prodaje i da bi uslov sticanja trebala biti i savesnost sticaoca. Ukoliko javna prodaja nije punovažna nema, po našem mišljenju, sticanja od nevlasnika po ovom osnovu, ali eventualno može biti reči o sticanju od nevlasnika po druga dva osnova.

Značajna izmena u odnosu na SGZ i pravna pravila jeste pravo ranijeg vlasnika da zahteva od savesnog sticaoca da mu vrati pokretnu stvar, uz obavezu da isplati savesnom sticaocu prometnu vrednost. Ovo pravo se priznaje ranijem vlasniku samo ako ta stvar za njega ima poseban značaj. Ova norma ne negira činjenicu da je savesni sticalac sada postao vlasnik stvari. To se vrlo jasno vidi iz načina na koji je norma u st. 2. čl. 31. ZOSPO-a napisana. Namera zakonodavca, po našem mišljenju potpuno opravdana, jeste da omogući povraćaj stvari ranijem vlasniku, ako ona ima za njega poseban značaj. Naravno, opet se i ovde javljaju određene nedoumice. Šta se ima smatrati pod stvari koja

ima poseban značaj za ranijeg vlasnika. I ovaj pravni standard treba usko tumačiti. Prvo, tu svakako treba da spadaju kućni ljubimci, jer se između ljubimaca i njihovih vlasnika vremenom izgrađuje poseban odnos. Ali, koje su to druge pokretne stvari od posebnog značaja. Većina autora se slaže da tu treba imati u vidu one stvari koje za ranijeg vlasnika imaju tzv. afekcionu vrednost kao što su npr. porodični nakit, očev sat, porodične slike i sl. Sud će u svakom slučaju morati da utvrdi da li takav poseban značaj postoji. Kao problem se može u praksi javiti i situacija kada za obe strane, dakle i savesnog sticaoca i ranijeg vlasnika, stvar ima poseban značaj. Da li će sud tada i to morati da uzme u obzir. Pojedini autori daju potvrdan odgovor na ovo pitanje.

Zaključujemo da se ovde radi o posebnom subjektivnom pravu vlasnika na povraćaj stvari ukoliko dokaže da je on bio raniji vlasnik pokretne stvari, da ona za njega ima poseban značaj, da se stvar nalazi kod savesnog sticaoca i da je ona individualno određena.

Problem je što kod ovog prava zakon propisuje da je raniji vlasnik u obavezi da savesnom sticaocu naknadi prometnu vrednost stvari. Ovo smatramo neopravdanim jer, prometna vrednost može biti manja ili veća od one koju je nevlasniku dao sticalac. U slučaju da je prometna vrednost manja, tada je savesnom sticaocu prouzrokovana šteta, dok u suprotnom slučaju dolazi do neosnovanog obogaćenja. Kako se ovakvi problemi ne bi javljali treba uzeti u obzir onu vrednost koju je savesni sticalac stvarno dao nevlasniku. Naravno, za naknadu koju je dao savesnom sticaocu kako bi povratio stvar od posebnog značaja, raniji vlasnik treba da se obrati nevlasniku zahtevom za naknadu štete.

Zahtev za povraćaj stvari se može podneti u prekluzivnom roku od godinu dana od momenta kada je tu stvar savesni sticalac stekao po pravilima za sticanje od nevlasnika. Dužinu ovog roka smatramo sasvim primerenom da bi se ostvarilo pravo ranijeg vlasnika na povraćaj stvari koja za njega ima poseban značaj.

Posebno pitanje u vezi sa sticanjem svojine od nevlasnika predstavlja sticanje novca i hartija od vrednosti na donosioca. Naime, kako se hartije od vrednosti na donosioca i novac mnogo brže prometuju od ostalih pokretnih stvari gotovo svi pravni sistemi predviđaju blaže uslove za sticanje svojine na njima. Ako posmatramo naš važeći ZOSPO, on ne govori o povoljnijem režimu sticanja novca i hartija od vrednosti na donosioca. Ipak čl. 239. st. 4. ZOO-a propisuje da „Savesni pribavilac hartije od vrednosti na donosioca postaje njen zakoniti imalac i stiče pravo na potraživanje upisano na njoj i kad je hartija od vrednosti izašla iz ruku njenog izdavaoca, odnosno njenog ranijeg imaoca i bez njegove volje.“ ZOO u citiranoj odredbi govori o mogućnosti da se pravo svojine na hartiji od vrednosti na donosioca, ali i pravo iz hartije, mogu steći čak i u situaciji njihovog nestanka, tj. kada su one izašle iz ruku držaoca bez njegove

volje. Mišljenja smo, da se navedena odredba može primeniti i na ostale hartije od vrednosti kada su one unošenjem određenih klauzula pretvorene u hartije od vrednosti na donosioca. Od ostalih uslova smatramo da mora postojati savesnost sticaoca, ali i odgovarajući pravni posao i način sticanja. Iako citirana odredba ne pominje novac, većinsko je mišljenje da se ono tim pre može primeniti na novac. Razlog tome je njegova priroda, odnosno brz i čest promet. Stoga bi neopravdano bilo privilegovani režim sticanja od nevlasnika primeniti samo na hartije od vrednosti na donosioca, a pri tome izostaviti novac.

3.4. Sticanje od nevlasnika prema Nacrtu zakonika o svojini i drugim stvarnim pravima

Iako je sudbina Nacrta zakonika o svojini i drugim stvarnim pravima neizvesna, osvrnućemo se ukratko i na njegova rešenja i novine koje on donosi. U osnovi Nacrt prati suštinu pozitivnopravnog rešenja iz čl. 31. ZOSPO-a, pri čemu je on dopunjen rešenjima onih pitanja koja su do sada predstavljala problem u sudskoj praksi ili su bila predmet izvesnih nedoumica. Opšti i posebni uslovi za sticanje od nevlasnika su i dalje u osnovi isti i prate postojeća rešenja ZOSPO.

Nacrt umesto dosadašnjeg termina nevlasnik koristi, po našem mišljenju ispravnije termine „sticanje od neovlašćenog“ i „sticanje od nevlasnika i drugog neovlašćenog da raspolaže“. Ovu novinu smatramo dobrom, jer se, sticanje od nevlasnika u trgovačkom prometu može javiti upravo onda kada trgovac nije imao ovlašćenje da raspolaže stvarima, odnosno robom. Pri tome je sticaocu bilo jasno da stvar pribavlja od nevlasnika, ali je sticalac bio u opravdanom uverenju da je trgovac ovlašćen na raspolaganje.

Novina je predviđena i kod posebnih uslova, jer sada umesto tri imamo ukupno pet alternativno postavljenih uslova sticanja, od toga dva nova. Prvo, moguće je sticanje od nevlasnika na stvarima ako je raniji vlasnik svojim nemarom doprineo gubitku državine te stvari. Samo rešenje smatramo nespornim, ali postoje potpuno opravdana mišljenja, da će standard nemarnog postupanja vlasnika u praksi sudova doneti velike probleme prilikom tumačenja i primene. Drugi poseban uslov je da je savesni sticalac stvar pribavio u „okolnostima u kojima se takve ili slične stvari stavljaju u promet u vidu delatnosti“. Takvo definisanje može doprineti sticanju stvari od nevlasnika na raznim pijacama i vašarima što smatramo neopravdanim. Tim pre, jer je u okviru Nacrta već predviđeno sticanje od trgovca kao nevlasnika.

Novina Nacrta je da on sada jasno i nedvosmisleno govori o povlašćenom režimu sticanja novca i hartija od vrednosti na osnovu punovažnog pravnog

posla i uz uslov savesnosti sticaoca. Iako se ovde ne pominje vrsta hartije, smatramo da se radi o hartijama od vrednosti na donosioca.

Nacrt dalje precizira da se u kontekstu sticanja od nevlasnika pravni posao sa odložnim uslovom ne smatra punovažnim dok se on ne ostvari. Kao i da državina stvari nije pribavljena za vreme dok nevlasnik stvar ima u faktičkoj vlasti. Ova dva rešenja smatramo opravdanim i ona u osnovi predstavljaju samo preciziranja pojedinih u praksi spornih situacija. Isto tako, dobro je što Nacrt precizno određuje da otuđilac odnosno ono lice koje je navelo savesnog sticaoca da stvar stekne, ne može povratno od savesnog sticaoca steći stvar po pravilima od nevlasnika, jer u toj situaciji, iako je savesni sticalac stekao svojinu to isto ne sme biti slučaj sa navedenim licima, jer su ona očigledno nesavesna i žele da izigraju zakon.

Nacrt reguliše da prava trećih lica na stvari prestaju momentom sticanja, ukoliko su ta prava stečena bez naknade (besteretno) i ako je sticalac stvari savestan u pogledu postojanja njihovih prava, a to znači da nije znao niti mogao znati za postojanje prava trećih lica na stvari. Ovakvo rešenje pojašnjava i reguliše situaciju koja do sada nije bila regulisana. Međutim, naše je mišljenje da bi prava trećih lica trebala da prestanu na stvari koju je savesni sticalac stekao i u pogledu kojih je bio savestan, i to bez obzira da li su ta prava stečena besteretno ili uz naknadu. Razlog tome je taj što zakon mora da zaštiti savesne sticaoce i savestan promet.

Kada je u pitanju vraćanje svojine Nacrt jednim delom prati postojeće rešenje ZOSPO-a, s tim što izričito navodi da raniji vlasnik ima uvek pravo na vraćanje svojine na kućnim ljubimcima, što u osnovi ni do sada nije bilo sporno. Ono što je problematično jeste odredba po kojoj raniji vlasnik ima pravo da svoju stvar zahteva od sticaoca ukoliko su raniji vlasnik ili lice kojem je on dao stvar u državinu ili njegov sledbenik, lišeni stvari krađom, utajom, pretnjom, prinudom ili kakvom drugom kažnjivom radnjom, ali pod uslovom da svojim nemarom nisu tome doprineli. Prvo, smatramo da se kod ovog instituta, u većini slučajeva, otuđilac javlja i kao izvršilac nekog od navedenih kažnjivih dela. To znači, da je pravo ranijeg vlasnika na vraćanje svojine po Nacrtu izuzetno prošireno, s čime se ne slažemo. To govori da bi sticaoci nakon savesnog sticanja stvari bili u stanju neizvesnosti u narednih godinu dana, što po našem mišljenju ne doprinosi pravnoj sigurnosti. Ova odredba bi mogla biti ublažena ukoliko bi se iz nje izbacila odredba o utaji i „drugoj kažnjivoj radnji“. Isto tako, ponovo se javlja standard nemara koji smo u prethodnim izlaganjima označili kao nejasan i problematičan. Dobro je što se i ovde vodi računa o posebnom režimu sticanja novca i hartija od vrednosti, tako što se one izuzimaju od primene ove odredbe. Takođe, kao dobro smatramo i rešenje da se umesto tržišne ili prometne vrednosti savesnom sticaocu isplati naknada po kojoj je on stvar pribavio, uz naknadu štete koju on trpi zbog vraćanja stvari.

Dakle, zaključujemo da Nacrt ovim članom ne negira samo sticanje od nevlasnika, ali da nije opravdano u tolikoj meri proširivati pravo ranijeg vlasnika na vraćanje svojine. U praksi će, u većini slučajeva, raniji vlasnici retko koristiti ovakvu mogućnost, jer će šteta koju savesni sticalac trpi zbog povraćaja stvari često biti mnogo veća od njene trenutne realne vrednosti.

Nacrt uvodi i obavezu savesnog sticaoca da na zahtev ranijeg vlasnika pruži informacije o otuđiocu, kako bi raniji vlasnik mogao da ostvari svoja prava u odnosu na otuđioca. Istovremeno se izričito navodi, da se odredbe o sticanju od nevlasnika ne primenjuju na one stvari na kojima se svojina prenosi upisom u javnom registru. Dakle, ne mogu biti predmet sticanja one pokretne stvari kod kojih upis u javni registar ima konstitutivno dejstvo, slično upisu prava svojine na nepokretnostima u katastar nepokretnosti. Ovo rešenje smatramo dobrim i logičnim, jer se njime otklanjaju sve nedoumice po ovom pitanju. Naravno, sudska praksa i teorija treba da daju jasan odgovor o kojim pokretnim stvarima se ovde radi.

Zaključak je da Nacrt u osnovi prati postojeće pozitivnopravno rešenje ovog instituta, ali uz mnogo detaljnije i preciznije regulisanje pojedinih u praksi spornih pitanja. Naravno, postoje i određene zamerke koje smo izneli, ali smatramo da, ako Nacrt bude usvojen, jedino praksa u dužem vremenskom intervalu može pokazati sve vrline i mane predloženih rešenja.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kroz prethodna izlaganja smo videli da je sticanje od nevlasnika izuzetno složen institut. Ono što je nesporno, jeste da se radi o jednom originarnom načinu sticanja svojine koji poznaje većina pravnih sistema. Na taj način možemo reći da je on univerzalan i opšteprihvaćen institut, te je izuzetno važan u onim savremenim pravnim sistemima u kojima je promet, pogoto u trgovačkoj sferi, veoma brz i obiman. Sticanjem od nevlasnika na prvom mestu pruža se zaštita sigurnosti pravnog prometa. Savremeni zakonodavci i dalje prave razlike između poverenih i nestalih stvari, s čime smo iskazali principijelno neslaganje. Pored toga, budući da je važnost sticanja od nevlasnika veća u trgovačkom nego u građanskopravnom prometu, trebalo bi propisati različite uslove u ovim sferama prometa, tako što će se sticanje u trgovačkoj sferi dozvoliti pod blažim uslovima.

Kroz analizu domaćih pozitivnopravnih rešenja, videli smo da su ona pod velikim uticajem AGZ-a i starogermanskog običajnog prava, te da je to osnovni razlog zašto kod nas prednost u sticanju imaju poverene stvari, ali da se kod sticanja na javnoj prodaji i od trgovca nevlasnika mogu steći i nestale stvari. Naše pravo, sem prikazanih odredaba ZOO-a, ne poznaje poseban režim sti-

canja novca i hartija od vrednosti na donosioca. Smatramo da su rešenja našeg Zakona u osnovi dobra, te da u budućnosti u odnosu na njih ne treba praviti radikalne zaokrete. Čini nam se da predložena rešenja Nacrta, koja smo analizirali, u osnovi prate našu pravnu tradiciju u pogledu ovog instituta, a da su izmene usmerene na razrešavanje pojedinih nedoumica i potencijalno u praksi problematičnih situacija, međutim smatramo da tek dugotrajnija primena takvih rešenja može prikazati njihove kvalitete.

LITERATURA I IZVORI

Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana; Belaj, Vlado; Gliha, Igor; Stipković, Zlatan: *Stvarno pravo,* Informator, Zagreb, 1998.

Delibašić, Tomica, *Pravni karakter i značaj sticanja svojine od nevlasnika,* Sudska praksa, br. 3/1996.

Jerković, Jovan, *Sticanje svojine od nevlasnika,* u: *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, vol. 60, br. 9, 1988.

Kovačević-Kuštrimović, Radmila; Lazić, Miroslav, *Stvarno pravo,* Punta, Niš, 2009.

Malenica, Antun, *Rimsko pravo,* Novi Sad, Pravni fakutet u Novom Sadu, Centar za izdavačku delatnost, 2009.

Nikolić, Dušan, *Uvod u sistem građanskog prava,* Pravni fakutet u Novom Sadu, Centar za izdavačku delatnost, Novi Sad, 2010.

Planojević, Nina, *Sticanje svojine od nevlasnika,* Pravni fakultet u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac, 2008.

Rašović, P. Zoran, *Stvarno pravo,* Službeni list Republike Crne Gore, Podgorica, 2002.

Stanković, Obren; Orlić, Miodrag, *Stvarno pravo*, Nomos, Beograd, 2001.

Stjepanović, Stanka, *Sticanje svojine od nevlasnika,* Aktuelna pitanja građanske kodifikacije, Pravni fakultet u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2008.

Stojanović, Dragoljub, *Stvarno pravo,* Pravni fakutet u Kragujevcu, Kragujevac, 1998.

Taranovski, Teodor, *Istorija srpskog prava u nemanjićkoj državi,* Edicija klasici Jugoslovenskog prava, Službeni list SRJ, Beograd, 1996.

Trifunović, Predrag, *Neka sporna pitanja sticanja svojine od nevlasnika na motornom vozilu,* Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, br. 2-3/1997.

Ćosić, Filip, *Kupovina nekretnina od nevlasnika,* u: *Glasnik advokatske komore AP Vojvodine*, Novi Sad, vol. 7, br. 11, 1958.

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, *Narodne novine Republike Hrvatske,* 91/96.

Zakon o osnovama svojinsko-pravnih odnosa, *Službeni list SFRJ,* 6/80, 36/90 i *Službeni list SRJ* 29/96, kao i *Službeni glasnik RS* 115/05-dr. zakon.

Zakon o trgovini, *Sl. glasnik RS,* br. 53/2010 i 10/2013.

Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ,* 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Službeni list SRJ* 31/93, *Službeni list SCG,* 1/03-dr. zakon.

ACQUISITION OF PROPERTY FROM A NON-OWNER

Danijel Volar
Master of Laws, the student of Ph. D. studies at the Faculty of Law in Novi Sad,
Attorney at Law from Hrtkovci

S u m m a r y

The regular mode of acquisition of movable property is derivative acquisition. That means, by conclusion of legal transaction with actual owner aimed to transfer a title (iustus titulus) and by transfer of possession over the movable property to the new owner (modus acquirendi). However, we note that most, if not all, legal systems in the world recognize the different ways of original acquisition of property rights. One of them is the acquisition of property from non-owner. Therefore, this legal concept of property law is an exception to the rule: ”Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet”. Considering the above, as logical, a question of justification for the existence of this legal institution and mechanism of its functioning is raised. So, whether and under what conditions is possible and also valid acquisition of movable property, although a person who disposes with a movable object is not the owner or is not authorized to dispose with it? This study deals with the justification of acquiring ownership from a non-owner, its historical development and conformation, with reference to our domestic law and the development of non-owner property acquisition in our legal system’.

Key words: Property law, acquisition of property right, original acquisition, acquisition of property from non-owner

UDC 613.8:343.2 (497.11)

Сафуадан Плојовић,
докторант на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију,
Универзитет у Београду
Андријана Максимовић,
докторант на Факултету политичких наука,
Универзитет у Београду

ЗЛОУПОТРЕБЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ У ПОПУЛАЦИЈИ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА*

САЖЕТАК: О већој учесталости злоупотребе психоактивних супстанци међу извршиоцима кривичних дела, а посебно међу осуђеним лицима на казну затвора сведоче званични подаци надлежних институција код нас и у свету. Према подацима Министарства правде Републике Србије, број регистрованих алкохоличара и наркомана међу осуђеним лицима континуирано расте из године у годину. Код нас преко 70 % лица која се налазе на издржавању казне су зависници, а од тог процента 50 % су наркомани. У европским затворима учешће лица који користе дрогу у укупној затворској популацији износи 20–70 %, а у САД 70–80 %.

Повезаност психоактивних супстанци и криминала није једноставно дефинисати због специфичног и сложеног интеракцијског деловања дроге као узрока криминалитета. Хронологија настајања криминалног понашања пружа користан оквир за организовање истраживања односа између употребе дрога и криминалног понашања.

Кључне речи: психоактивне супстанце, осуђена лица, преваленција, криминално понашање, кривична дела

* Рад примљен 6. 6. 2014. године.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Извештај о броју кривичних дела повезаних са злоупотребом психоактивних супстанци (поседовање, продаја итд.) разликује се од земље до земље. Будући да број кривичних дела везаних за злоупотребу психоактивних супстанци зависи, између осталог, и од казнене политике и политике сузбијања злоупотребе психоактивних супстанци дотичне земље, тешко је поредити извештаје из различитих земаља. Везе криминала и злоупотребе психоактивних супстанци и објашњења која се срећу у литератури су различита, а иду у правцу да криминал доводи до дрога, дроге доводе до криминала или да злоупотреба дрога и криминал имају заједничке узроке. У пракси, сваки модел важи понегде и може се применити на неке подгрупе становништва које користе дрогу и врше преступе или неке криминалне радње које су везане за дрогу. Важно је имати у виду да однос између дроге и криминала може бити веома динамичан и код исте особе може варирати током времена. Хронологија настајања криминалног понашања пружа користан оквир за организовање истраживања односа између употребе дрога и криминалног понашања. Посвећена је посебна пажња на однос између почетка узимања дроге и почетка криминалног понашања. Истраживања не подржавају хипотезу да злоупотреба психоактивних супстанци резултира криминалним понашањем. Зависници у почетку нису насилни и почињу са ситним крађама како би дошли до средстава за куповину дроге. Мала група преступника на почетку криминалне каријере почини тешка кривична дела што важи и за одрасле преступнике, а они који чине тежа кривична дела вероватно је да врше и друга лакша кривична. Истраживања о криминалном понашању показала су снажну повезаност старосног доба и почетка криминалних активности, стопе извршења и врсте кривичних дела, млађи преступници више користе психоактивне супстанце него старији.

ПРЕВАЛЕНЦИЈА ЗЛОУПОТРЕБЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

У раздобљу од 1997. до 2002. године, примећен је знатан пораст кривичних дела везаних за злоупотребу психоактивних супстанци, нарочито у Чешкој, Естонији, Литванији, Мађарској, Пољској, Словенији и Норвешкој. У већини земаља Европске уније, највећи број кривичних дела везаних за злоупотребу опојних дрога односи се на поседовање и конзумирање, а тај број варира од 52 % у Финској до чак 90 % у Аустрији.[1]

[1] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addicition (EMCDDA), (2002). *State of the drug problem in the Europe: Annual report*. Lisabon.

У Италији и Шпанији 90 % случајева кривичних дела је везано за дроге и има везе с препродајом и кријумчарењем што је логично, јер у овим земљама поседовање и употреба нису регулисани као кривично дело. У Луксембургу, Португалу и Норвешкој већина дела везана је за поседовање и препродају дроге. Евидентан је значајан пораст броја кривичних дела везаних за употребу, поседовање и препродају психоактивних супстанци у свим земљама осим у Португалији. Према подацима којима располаже амерички Федерални истражни биро током 2006. године ухапшено је 739 хиљада особа због употребе марихуане, а 91 хиљада је оптужена за криминално деловање повезано с марихуаном.[2]

Повећањем броја кривичних дела везаних за психоактивне супстанце, повећава се и број зависника у затворима. Према подацима European Monitoning Centre for Drugs and Drug Addiction (2004), проценат зависника у европским затворима се креће од 22 % до 86 %. У САД је у раздобљу од 1984. до 1999. године забележен пораст зависника у затворима, који износи 3 % годишње.[3] Извештај из 2002. године наводи да је те године у америчким затворима било смештено 440.670 затвореника, од тога 112.447 зависника, 48.823 због поседовања недопуштене количине дроге, а 56.574 због поседовања и препродаје.[4]

Амерички Bureau of Justice Statistics (2006), наводи да је 1997. године 70 % осуђеника у државним затворима и 57 % у савезним затворима пре затварања користило дрогу и акохол. У истраживањима спроведеним 2002. године у америчким затворима нађено је да 52 % жена и 44 % мушкараца задовољавају критеријуме да су зависници од дрога и алкохола. У тестирању малолетних притвореника 2000. године утврђено је да је 56 % дечака и 40 % девојчица било позитивно на дрогу у време хапшења, а у 2006. години 60 % дечака и 50 % девојчица, што значи да расте број малолетника који су имали проблема са законом, а позитивни су на дроге.

Подаци из других земаља, такође откривају велики број зависника међу преступницима. У Енглеској и Велсу, 63 % мушких затвореника који су осуђени су алкохоличари, а 43 % су зависници од дроге. У Аустралијским затворима између 50 % и 80 % осуђеника који се налазе на издржавању казне су зависници од психоактивних супстанци. Слична је ситуација и у региону. У Хрватској, број осуђених лица зависника од психоактивних супстанци упућених на извршавање казне затвора 2002. године је износио

[2] Bureau of Justice Statistics, (2006). *National Prisoner Statistics* (NPS).

[3] Scalia, J. (1999). *Federal drug offenders, 1999 with trends 1984–1999. Special Report*. Washington, DC: US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

[4] Karberg, J., James, D. (2005). *Substance dependence, abuse and tretmanet of jail inmates in 2002. Special report*. Washington: Buerau of Justice Statistics.

349, 2003. године 341, 2004. године 566, 2005. године 743 или 31 % од укупног броја осуђених лица, а 2006. године 1.049 или 41 % од укупног броја.[5]

Према извештају Министарства правде Републике Србије, Управе за извршење заводских санкција за 2007. годину, број регистрованих алкохоличара међу лицима лишеним слободе износи 1.560, од тога су: притвореници 346, осуђеници 812, малолетници 5, прекршајно кажњени 397. Приметан је раст регистрованих алкохоличара међу лицима лишених слободе: 2005 – 697, 2006 – 1.145 и 2007 – 1.560. Број регистрованих наркомана међу лицима лишених слободе у 2007. години износио је 6.580, од тога: притвореници 3.208, осуђеници 3.019, малолетници 112, прекршајно кажњени 241. Из године у годину драстично расте број регистрованих наркомана међу лицима лишених слободе: 2005. године било их је 2.559, 2006. године 4.189, а 2007. године 6.580.[6]

НАУЧНА ОБЈАШЊЕЊА ВЕЗЕ КРИМИНАЛА И ЗЛОУПОТРЕБЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

Повезаност психоактивних супстанци и криминала није једноставно дефинисати због специфичног и сложеног интеракцијског деловања дроге као узрока криминалитета у оквиру којега је обухваћена и криминализација дроге и дрога као једне од последица криминалних активности. Ове односе није могуће бројчано изразити нарочито у смислу раздвајања оних који су због дроге затворени и оних који су започели с узимање дрога у затвору, а тамо су поводом неког другог кривичног дела. Разлог томе је то што се ради о илегалној активности која је увек праћена јаком стигматизацијом због чега се зависност, колико год је то могуће, настоји сакрити. Сваки покушај да се наметне стандардна дефиниција о повезаности психоактивних супстанци и криминалног понашања немогућа је због специфичних карактеристика кривичних дела која су учињена због дроге или под утицајем дроге.

Заједнички приступ емпиријских студија је да се направи трипартитан модел за однос између дроге и криминала који је предложио Голдштајн. У овом моделу дроге доводе до насиља кроз интеграцију психофармаколошког, економског и системског модела. Иако не може да обухвати све могуће односе између дроге и криминала, овај приступ нам пружа користан концептуални оквир за анализу специфичности криминалитета

[5] Министарство правосуђа Републике Хрватске, Управа за затворски сустав. (2007). *Годишњи извештај 2007*. Загреб: Министарство правосуђа Републике Хрватске.

[6] Министарство правде РС, Управа за извршење затворских санкција. (2007). *Годишњи извештај 2007*. Београд: Министарсво правде РС.

који је везан за психоактивне супстанце. Поред ових модела, из перспективе политике је корисно укључити и правни модел по којем кршење закона могу бити и дела која су у вези са дрогом као што су употреба, поседовање и производња.[7]

Психофармаколошки модел акутне или хроничне употребе психоактивних супстанци може да доведе до агресије и насиља. Ефекти укључују: узбуђење, раздражљивост, страх, параноју, драстичне промене расположења, когнитивне дисторзије оштећеног, што може довести до криминалног понашања. У ову категорију можемо укључити и злочине које је индуковала жртва сопственом употребом дроге, а остају непријављени као тамна бројка криминалитета. У психофармаколошке моделе злочина треба укључити злочине почињене и подстицане док је жртва била под утицајем алкохола или других психоактивних супстанци, као што су: сексуално злостављање, крађе и друга кривична дела. Већина постојећих истраживања подржава мишљење да постоји снажна повезаност између алкохолизма и индукованог криминала, посебно насиља. Далеко иза алкохола, стимуланси који доводе до насиља су хероин, кокаин и амфетамини, док опијати и канабис имају супротан ефекат, што значи да код неких особа могу допринети смањењу насилног понашања. Седативи имају тенденцију да смањују насилне импулсе и агресију. Међутим, раздражљивост може бити повезана са синдромом повлачења, као и што проблеми са менталним здрављем могу бити повезани са повећањем насиља. Многе незаконите супстанце фармаколошки утичу на специфичне механизме путем којих се поспешује насилно понашање, а неке делују и стимулативно. Неке психоактивне супстанце могу погоршати постојеће проблеме у понашању појединца, а за многе од њих се може рећи да имају универзална криминогена својства и утичу на такво понашање.

ФЕНОМЕНОЛОГИЈА КРИМИНАЛНОГ ПОНАШАЊА ЗАВИСНИКА ОД ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

Већина зависника у почетку није насилна и почиње са ситним крађама како би дошли до средстава за куповину дроге. Мала група преступника на почетку криминалне каријере почини тешка кривична дела. Чак и одрасли преступници, који су у затвору за насилне злочине као што су разбојништво, насилничко понашање, убиство или покушај убиства, у години пре затварања су учинили једно или два од ових дела. За оне који

[7] Goldstein, P. J. (1985). *Drugs and violent behavior. In N. A*. Weiner, M. E. Wolfgang (Eds.), *Pathways to Criminal violence* (pp. 16–48).

чине насилне злочине вероватно је да врше и друга кривична дела као што су тешке крађе, фалсификовање, силовање, трафикинг итд.[8]

Истраживања пружају мало доказа који потврђују да ће већина преступника почети са криминалним активностима због новца, ради набавке дроге. Многи малолетни делинквенти су вршили разбојништва, тешке крађе, насилничко понашање и пре него што су били укључени криминалне активности везане за дрогу. Подаци су у складу са заједничким мишљењем да су ситне криминалне активности претходница за тешка кривична дела. Истраживања показују да ће млади који су склони делинквентном понашању почети да употребљавају законом забрањене психоактивне супстанце. Практично већина студија открива да више младих користи психоактивне супстанце него што испољава криминално понашање. Млади настављају са злоупотребом психоактивних супстанци у зрелом добу, али је вероватноћа да ће вршити кривична дела повезана са дрогом релативно мала.[9] Више младих који су починили озбиљна кривична дела користи незаконите дроге, него што корисници незаконитих дрога чине тежа кривична дела.[10]

Спорадични корисници психоактивних супстанци могу вршити поједина кривична дела и самим тим утицати на њихову распрострањеност, али је мање вероватно да ће се укључити у тежа кривична дела. Млади који су спорадични корисници незаконитих дрога, нарочито марихуане, чине кривична дела као што су насилничко понашање и вожња под утицајем психоактивних супстанци, али не чине тежа кривична дела. Већина одраслих који користе спорадично халуциногене дроге, као што су седативи и кокаин, не чине кривична дела. Око 50 % делинквената почиње са делинквентним понашањем пре него што почне са злоупотребом дрога, а 50 % почиње са оваквим понашањем истовремено или после злоупотребе. Мања је вероватноћа да ће повремени продавци дроге бити укључени у теже облике криминалитета, али они који дрогу продају јавно у парковима, на улицама и другим јавним местима вероватно чине теже облике кривичних дела као што су насилничко понашање, разбојништво и тешка крађа.[11] На основу интервјуисања одраслих преступника, констатовано је да је много већи број учиниоца кривичних дела који не дистрибуирају дрогу у односу

[8] Johnson et al., (1985), *Taking care of bussinces: The economics of crime by heroin abusers*. New York: Lexington Books.

[9] Kandel, et al., (1986). *Risk factors for delinquency and illicit drug use from adolesence to young adulthood. Journal of Drug Issues*, 16 (1), 67–90.

[10] Fagan, J., Weis, G. J., Cheng, Y. (1990). *Delinquency and substance use among inner city students. Journal of Drug Issues*, 20 (3), 351–402.

[11] Williams, T. M., Kornblum, W. (1985). *Growing up poor*. Lexington: Lexington Books.

на оне који су директни продавци и дистрибутери.[12] Док су многи дилери и сами корисници психоактивних супстанци, други су опрезни да не мешају задовољство и посао, док неки спорадично користе само своју робу. Поред тога, многи дилери и сами чине кривична дела као што су крађе, разбојништва и провале. Имајући у виду карактеристичну природу дистрибуције дрога, користи се насиље да би се пословало, заштитила роба, тржиште и везе. Урбани адолесценти који продају дрогу у великој су спрези са тежим облицима кривичних дела укључујући и оружане пљачке.[13] Остала кривична дела и злочини који су почињени од стране наркодилера произлазе из њихове потребе за новцем који је намењен за куповину дроге и фокусирани су на прву доступну мету.[14] Многе злочине су починили дилери тако што су пронашли рањиве жртве којима дају дрогу, а када они не могу то да плате, прибегавају претњама, уценама, телесним повредама и другим незаконитим средствима да би дошли до свога новца.[15]

Редовни корисници хероина могу да се уздржавају од криминалних радњи и наставе да га користе као део животних активности, иако он поспешује криминално понашање и уноси енергичност код корисника.[16] Релативно мали део одраслих „енергичних" корисника воли да врши пљачке, јер овакве криминалне активности код њих поспешује узбудљивост. Мало се зна о оваквом начину живота и престанку криминалног понашања код оваквих преступника.

Последња истраживања указују на то да одрасли преступници често настављају да користе психоактивне супстанце и чине кривичне преступе услед одсуства ефикасног лечења и надзора.[17] Постоје докази о високим стопама морталитета код ове популације и да је скоро половина њих умрла услед претеране употребе дрога.[18] Ови докази су изведени на основу интервјуа 100 бивших зависника који одустајање од зависничког начина живота објашњавају личним негативним искуством, као што су телесне

---

[12] Chaiken, R. M. (1986). „Crime rates and substance abuse among types of offenders". In B. D. Johnson, E. Wish (Ed.) *Crime rates among drug-abusing offenders. Final report to the National Institute of Justice*. New York: Narcotic and Drug Research, Inc.

[13] Fagan, J., Weis, G. J., Cheng, Y. (1990). *Delinquency and substance use among inner city students*. *Journal of Drug Issues*, 20 (3), 351–402.

[14] Williams, T. M., Kornblum, W. (1985). *Growing up poor*. Lexington: Lexington Books.

[15] Hanson et al., (1985). *Life with Heroin: Voices from the Inner City*. Lexington: Lexington Books.

[16] Hanson et al., *Ibid*.

[17] Anglin, D., Piper, E. S., Speckart, G. (1987). *The effect of legal supervision on narcotic addiction and criminal behaviour*. Paper presented at the thirty-annual meeting of the American Society of Criminology. Canada, Monteral.

[18] Joe, G. W., Simpson, D. D. (1987). „Mortality rates among opioid addicts in a longitudinal study". *American Journal of Public Health*, 77 (3), 347–348.

претње од стране другог дистрибутера или формалних третмана којима су били подвргнути.[19] Будућа истраживања треба да нам одговоре и укажу на узроке криминалног понашања и злоупотребе психоактивних супстанци.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРЕСТУПНИКА ЗАВИСНИХ ОД ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

Када је рач о младима, у литератури се најчешће наводе следећи фактори криминалног понашања: незапосленост, сиромаштво породице, непохађање школе, криминално понашање чланова уже породице, слабије интелектуалне способности, неадекватно родитељско старање итд. Студија којом је обухваћено скоро дванаест хиљада делинквентних дечака у Филаделфији, Висконсину и Орегону сугерише се да малолетни учиниоци кривичних дела настављају да врше тежа кривична дела као одрасли, ако су као малолетници имали проблеме у школи (нередовно похађање или напуштање), ако долазе из сиромашних породица, у ужој породици имају неког са криминалним понашањем, имају низак коефицијент интелегенције и неадекватно родитељско старање.[20]

Крађе, као и многи лакши облици криминалног понашања могу постати „нормалне“ активности за велики број дечака школског узраста који су препуштени улици, као и што су адолесценти у великим градовима који чешће имају прилику да учествују у трговини дрогама.[21] Део уличне трговине дрогом често укључује чување мањих количина дроге намењене за личну употребу, пљачке и изнуде дроге и новца како код становништва тако и дистрибутера.[22] Редовна употреба дрога, осим хероина и, евентуално, кокаина није везана за криминално понашање. Међу младима који користе остале психоактивне супстанце, а баве се разним облицима криминалитета, велики је број оних који до краја адолесценције престају са криминалним понашањем, али и даље настављају са узимањем дроге. Половина осуђених преступника рецидивиста не користе дрогу, што значи да

[19] Biernacki, P. (1986). *Pathways from addiction: Recovery without treatment*. Philadelphia: Temple University Press.

[20] Blumstein, A., Farrington, P. D., Moitra, S. (1985). *Delinquency careers: Innocents, desisters and persisters*. In M. Torny, N. Morris (Ed.) *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, vol. 6 (pp. 187–222). Chicago: University of Chicago Press.

[21] Hunt, D. (1990). *Drugs and consensual crimes: Drug dealing and prostitution*. Crime and Justice, 13, 159–202.

[22] Johnson et al., (1985). *Taking care of bussinces: The economics of crime by heroin abusers*. New York: Lexington Books.

спречавањем употребе психоактивних супстанци (осим хероина) не значи и да ће се смањити број преступника. Међутим, постоје и јаки докази да вишеструки преступници знатно чешће чине кривична дела када су под утицајем психоактивних супстанци, а нарочито хероина, него током периода када их не користе. Ови налази указују на то да треба уважити чињенице које врсте нелегалних дрога употребљавају учиниоци кривичних дела и сходно томе употребити ефикасне програме лечења зависника како би се у великој мери смањио број тежих облика кривичних дела почињених под утицајем психоактивних супстанци.

Из анализе извештаја три мушка затвора из 1970. године у САД утврђено је да криминалци високог ранга злоупотребљавају дрогу као део свакодневног живота, а самим тим и врше кривична дела под њеним утицајем, док је већина осталих случајева суочена са другим факторима који су проузроковали криминално понашање као што су незапосленост и лоши породични односи. Мушкарци и жене се разликује по врсти извршених кривичних дела и количине супстанци које злоупотребљавају. Већи број мушкараца него жена употребљава дроге и чини насилна кривична дела, док је мање жена зависника и оне најчешће прибегавају проституцији.[23]

Однос између високе фреквенције злоупотребе и високе фреквенције криминалитета је интензиван и дуготрајан. Образац криминалног понашања карактеристичан за високофреквентне зависнике који користе различите врсте психоактивних супстанци важи и за младе и одрасле, као и за расе и полове. Одрасли преступници, вишеструки учиниоци тешких кривичних дела који су као малолетници користили хероин и пре шеснаесте године старости учествовали су у разбојништвима и крађама. Ранији почетак коришћења хероина и кокаина даје и већу могућност да ови зависници постану озбиљни преступници као одрасли.[24] Веома је специфичан однос између продаваца дроге и криминалитета. У свим студијама које описују проблем односа између употребе дроге и криминалитета утврђена је знатно слабија повезаност криминалитета и употребе дроге у односу на продају дроге и других облика криминалитета.[25]

---

[23] Johnson, B. A., Ruiz, P., Galanter, M. (2003). *Handbook of clinical alcoholism treatment*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

[24] Collins, J. J., Bailey, L. S. (1987). *Early drug use and criminal carrers*. Research Triangle Park: Research Triangle Institute.

[25] Chaiken, R. M. (1986). *Crime rates and substance abuse among types of offenders*. In B. D. Johnson, E. Wish (Ed.) *Crime rates among drug-abusing offenders. Final report to the National Institute of Justice*. New York: Narcotic and Drug Research, Inc.

ЗАКЉУЧАК

Злоупотреба психоактивних супстанци у популацији одраслих осуђених лица у нашим затворима је достигла алармантне размере. Преваленција злоупотребе психоактивних супстанци у затворској популацији значајно расте и увећава се за по 20 % годишње. Према подацима Управе за извршење заводских санкција, међу лицима лишеним слободе, зависника од психоактивних супстанци 2005. године било је 31 %, 2006. године 53 %, а 2007. године чак 73 %. Слична ситуација је и у целом региону. У Хрватској, број лица лишених слободе која су зависна од психоактивних суптанци 2005. године износио је 31 %, а 2006. године 41 % од укупне затворске популације. У европским затворима проценат осуђених лица који злупотребљавају психоактивне супстанце креће се до 80 %, а слични подаци важе и за САД и Аустралију.

У савременој литератури постоје различити приступи у објашњавању повезаности криминала и злоупотребе психоактивних супстанци. Неки од теоријских модела су једнодимензионални – психофармаколошки, економски, системски и правни, а постоје и интегративни модели као што је тзв. трипартитни модел. За сваки од понуђених модела постоје јаки емпиријски докази, па је већина аутора склона да везу криминала и злоупотребе психоактивних супстанци означи као веома сложену, али и динамичну. Истраживања хронологије криминала и болести зависности не разјашњавају све аспекте ове везе. Наиме, у појединим случајевима, криминал доводи до зависности, у другим зависност води у криминал, а некада злоупотреба дрога и криминал имају заједничке узроке. Међутим, када се развије зависност у спрези са криминалом, ствара се зачарани круг из кога се тешко излази, јер се зависност и криминал међусобно подстичу.

Посебан значај има и рад на превенцији болести зависности. Због повезаности криминала и болести зависности, сва осуђена лица без обзира на историју злоупотребе психоактивних супстанци треба третирати као високоризичну популацију.

Резултати досадашњих истраживања указују на то да се преступници који злоупотребљавају психоактивне супстанце разликују по извесним карактеристикама и специфичним потребама за третманом. Због тога су у свету развијени разноврсни програми намењени њиховом третману, као што су: диверзиони програми, ванинституционални надзор, бут-камп програми, програми индивидуалног и групног саветовања, програми по моделу терапијске заједнице и други. У Србији је последњих година остварен велики напредак на овом пољу. Пре свега, усвојена је Стратегија за борбу против дрога у затворима и започета примена одговарајућих мера сузбијања снадбевања илегалним дрогама осуђених лица у затворима. У погледу

увођења нових програма третмана за осуђенике зависне од психоактивних супстанци напредак је знатно спорији. Према званичним подацима Управе за извршење кривичних санкција, за сада успешно функционише програм Одељење без дрога. Евидентна је потреба за даљим унапређивањем праксе поступања са овом популацијом у складу са позитивним искуствима до којих се дошло у развијеним земљама света. Превентивни програми који се примењују у свету најчешће су информативног карактера са циљем да се осуђеничка популација упозна са узроцима, развојним током и последицама болести зависности. Овакви програми нису захтевни, јер их могу реализовати стручњаци запослени у затворима.

ЛИТЕРАТУРА

Anglin, D., Piper, E. S., Speckart, G. (1987). *The effect of legal supervision on narcotic addiction and criminal behaviour*. Paper presented at the thirty-annual meeting of the American Society of Criminology. Canada, Monteral.

Biernacki, P. (1986). *Pathways from addiction: Recovery without treatment*. Philadelphia: Temple University Press.

Blumstein, A., Farrington, P. D., Moitra, S. (1985). *Delinquency careers: Innocents, desisters and persisters*. In M. Torny, N. Morris (Ed.) *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, vol. 6, Chicago: University of Chicago Press.

Bureau of Justice Statistics, (2006). National Prisoner Statistics (NPS).

Collins, J. J., Bailey, L. S. (1987). *Early drug use and criminal carrers*. Research Triangle Park: Research Triangle Institute.

Chaiken, R. M. (1986). Crime rates and substance abuse among types of offenders. In B. D. Johnson, E. Wish (Ed.) *Crime rates among drug-abusing offenders. Final report to the National Institute of Justice*. New York: Narcotic and Drug Research, Inc.

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addicition (EMCDDA). (2002). State of the drug problem in the Europe: *Annual report*. Lisabon: EMCDDA.

Goldstein, P. J. (1985). *Drugs and violent behavior*. In N. A. Weiner, M. E. Wolfgang (Eds.), *Pathways to Criminal violence*. Newbury Park, CA: Sage, 1989.

Hanson, B., Beschner, G., Walters, M. J., Bovelle, E. (1985). *Life with Heroin: Voices from the Inner City*. Lexington: Lexington Books.

Hunt, D. (1990). *Drugs and consensual crimes: Drug dealing and prostitution. Crime and Justice*.

Fagan, J., Weis, G. J., Cheng, Y. (1990). *Delinquency and substance use among inner city students*. Journal of Drug Issues.

Joe, G. W., Simpson, D. D. (1987). *Mortality rates among opioid addicts in a longitudinal study*. American Journal of Public Health.

Johnson, B. D., Goldstein, P., Preble, E., Schmeidler, J., Lipton, D., Spunt, B., Miller, T. (1985). *Taking care of bussinces: The economics of crime by heroin abusers*. New York: Lexington Books.

Johnson, B. A., Ruiz, P., Galanter, M. (2003). *Handbook of clinical alcoholism treatment*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Kandel, D., Simcha-Fagan, O., Davies, M. (1986). *Risk factors for delinquency and illicit drug use from adolesence to young adulthood*. Journal of Drug Issues.

Karberg, J., James, D. (2005). *Substance dependence, abuse and tretmanet of jail inmates in 2002. Special report*. Washington: Buerau of Justice Statistics.

Министарство правде РС, Управа за извршење затворских санкција. (2007). *Годишњи извештај 2007*. Београд: Министарсво правде РС.

Министарство правосуђа Републике Хрватске, Управа за затворски сустав. (2007). *Годишњи извештај 2007*. Загреб: Министарство правосуђа Републике Хрватске.

Scalia, J. (1999). *Federal drug offenders, 1999 with trends 1984–1999. Special Report*. Washington, DC: US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

Williams, T. M., Kornblum, W. (1985). *Growing up poor*. Lexington: Lexington Books.

SUBSTANCE ABUSE IN THE POPULATION OF OFFENDERS

Safuadan Plojovic
Ph.D. student at the Faculty of Special Education and Rehabilitation,
University of Belgrade
Andrijana Maksimovic
Ph.D. student the Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

S u m m a r y

Official data of the relevant institutions in the country and the world has testified about a higher frequency of psychoactive substance abuse among offenders, particularly among the convicts to a prison sentence. According to the Ministry of Justice of the Republic of Serbia, the number of alcoholics and drug addicts among the prisoners has continued to grow from year to year. In this regard, a particularly vulnerable category is the category of persons sentenced to imprisonment. In our country, over 70 % of those who are serving sentences are addicts, and of that percentage, 50 % are drug addicts. In European prisons, proportion of individuals who use drugs in the total prison population is 20–70 %, and in the USA it is 70–80 %.

Correlation between psychoactive substance and crime is not easy to define because of the specific and complex interaction effect of drugs as a cause of crime. Chronology of the emergence of criminal behavior provides a useful framework for organizing research on the relationship between the drug use and criminal behavior.

Key words: psychoactive substances, prisoners, prevalence, criminal behavior, criminal acts

SA SEDNICE UPRAVNOG ODBORA
održane 9. 1. 2015. godine

1. MIHAJLOVSKI MLADEN (JMBG:0708986870000), diplomirani pravnik, rođen 07. 08. 1986. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 38/1.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika MIHAJLOVSKI MLADEN, advokatski pripravnik kod Aleksić dr Nemanje, advokata u Novom Sadu, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

2. VUKIČEVIĆ STEFAN (JMBG:0609987500233), diplomirani pravnik, rođen 06. 09. 1987. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Somboru, Venac Stepe Stepanovića 34, stan 4.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika VUKIČEVIĆ STEFAN, advokatski pripravnik kod Vukičević Radivoja, advokata u Somboru, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

3. TRKULJA MILANA (JMBG:1909986815602), diplomirani pravnik, rođena 19. 09. 1986. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Somboru, Mite Popovića 4/I.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika TRKULJA MILANA, advokatski pripravnik kod Đapić Dušanke, advokata u Somboru, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

4. PEŠIĆ SANJA (JMBG:1709988815104), diplomirani pravnik, rođena 17. 09. 1988. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Odžacima, Knez Mihailova 28, Sportsko--poslovni centar, kancelarija 21.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika PEŠIĆ SANJA, advokatski pripravnik kod Pešić Milana, advokata u Odžacima, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

5. ĐANIĆ VLADISLAV (JMBG:2201988820019), diplomirani pravnik, rođen 22. 01. 1988. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Subotici, Vase Stajića 14.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika ĐANIĆ VLADISLAV, advokatski pripravnik kod Đanić Borislava, advokata u Subotici, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

6. BALABAN ALEKSANDRA (JMBG:0405987865008), diplomirani pravnik, rođena 04. 05. 1987. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokat-

ske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Pančevu, Braće Jovanovića 22, ulaz iz D. Tucovića 6.

− Briše se iz Imenika advokatskih pripravnika BALABAN ALEKSANDRA, advokatski pripravnik kod Balaban Dragana, advokata u Pančevu, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

7. SAVIN DUŠANKA (JMBG:1907986895018), diplomirani pravnik, rođena 19. 07. 1986. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Rumi, JNA 147.

− Briše se iz Imenika advokatskih pripravnika SAVIN DUŠANKA, advokatski pripravnik kod Savin Vlade, advokata u Rumi, sa danom 14. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

8. ALEKSIĆ MARINA (JMBG:3004982787838), diplomirani pravnik, rođena 30. 04. 1982. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 38/1.

9. KURALIĆ JASMIN (JMBG:3101986180852), diplomirani pravnik, rođen 31. 01. 1986. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Vojvode Mišića 15.

10. PRODANOVIĆ JOVAN (JMBG:2407983860028), diplomirani pravnik, rođen 24. 07. 1983. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Pančevu, Žarka Zrenjanina 2/1

11. BENKA MIROSLAV (JMBG:0102985710160), diplomirani pravnik, rođen 01. 02. 1985. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Kovačici, Janka Bulika 63.

12. RENOVICA NIKOLA (JMBG:1709983850009), diplomirani pravnik, rođen 17. 09. 1983. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Zrenjaninu, Narodne omladine 7.

13. TOPIĆ UROŠ (JMBG:0912985710286), diplomirani pravnik, rođen 09. 12. 1985. godine UPISUJE SE 15. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Vojki, Karađorđeva 20.

14. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine NOVAKOVIĆ NIKOLA, advokat u Novom Sadu sa danom 25. 12. 2014. godine, zbog penzionisanja.

− Aleksić dr Nemanja, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

− Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

15. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine DAMESKI BLAGOJA, advokat u Novom Sadu sa danom 31. 12. 2014. godine, zbog penzionisanja.

− MILADINOVIĆ DRAGAN, advokat u Novom Sadu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

− Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

16. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine PRERADOVIĆ PRERAD, advokat u Bačkoj Palanci sa danom 30. 11. 2014. godine, zbog penzionisanja.

− Radović R. Vladimir, advokat u Bačkoj Palanci, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

− Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

17. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine LAZIĆ STEVAN, advokat u Srbobranu sa danom 03. 12. 2014. godine, zbog penzionisanja.

− Babić Savo, advokat u Srbobranu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

18. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine MIUCA TODOR, advokat u Vršcu sa danom 31. 12. 2014. godine, na lični zahtev.

− Ljaljić Marija, advokat u Vršcu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

− Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

19. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine VEBER KAROLJ, advokat u Staroj Moravici sa danom 31. 12. 2014. godine, zbog penzionisanja.

− Juhas Antal, advokat u Bačkoj Topoli, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

− Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

20. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine GLOŽANSKI LAURA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Bjekić mr Zore, advokata u Novom Sadu, sa danom 29. 12. 2014. godine.

21. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine RADOŠEVIĆ NEMANJA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Medić Marine, advokata u Novom Sadu, sa danom 05. 01. 2015. godine.

22. UZIMA SE NA ZNANJE da IVANIŠEVIĆ TAMARI, advokatu u Bečeju, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog postavljanja na funkciju načelnika opštinske uprave Opštine Novi Bečej, počev od 28. 11. 2014. godine, dok traje ova funkcija.

− Mandić Košarka Ivana, advokat u Bečeju, određuje se za privremenog zamenika.

23. UZIMA SE NA ZNANJE da SABO DRAGANI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja, počev od 12. 12. 2014. godine.

− Sabo Zvonko, advokat u Novom Sadu se određuje za privremenog zamenika.

24. UZIMA SE NA ZNANJE da ZAKLAN MRĐEN MILI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 05. 01. 2015. godine do 04. 01. 2016. godine.

− Zaklan Dragana, advokat u Novom Sadu se određuje za privremenog zamenika.

25. UZIMA SE NA ZNANJE da TOMIN JELENI, advokatu u Žablju, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 20. 12. 2014. godine do 19. 12. 2015. godine.

− Romić Ivana, advokat u Bečeju se određuje za privremenog zamenika.

26. UZIMA SE NA ZNANJE da je SPASOJEVIĆ IVANČIĆ DEJANA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 05. 12. 2014. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja.

− Križ Jasmina, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

27. UZIMA SE NA ZNANJE da je BEARA DANIJELA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 10. 09. 2014. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

− Radonjanin Mirela, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

28. UZIMA SE NA ZNANJE da je NOVAKOVIĆ NIKOLA, advokat u Novom Sadu, nastavio sa radom dana 18. 12. 2014. godine, nakon što mu je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja.

− Aleksić dr Nemanja, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

29. UZIMA SE NA ZNANJE da je PEKOVIĆ JOVANA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, nastavila sa advokatsko-pripravničkom vežbom dana 29. 12. 2014. godine,

nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na obavljanje vežbe zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

30. UZIMA SE NA ZNANJE da je Grubačić Mirjana, advokat u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Samardžija.

31. UZIMA SE NA ZNANJE da je Zaklan Mila, advokat u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Zaklan Mrđen.

32. UZIMA SE NA ZNANJE da je Suvajdžić Milica, advokat u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Knežević.

33. UZIMA SE NA ZNANJE da je Jeremić Marijana, advokatski pripravnik u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Sunajko.

34. UZIMA SE NA ZNANJE da je ARSIĆ TEODORA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinula advokatsko-pripravničku vežbu kod Radovanović Branimira, advokata u Novom Sadu dana 09. 12. 2014. godine, te da istu nastavlja kod Davidov Strahinje, advokata u Novom Sadu, dana 10. 12. 2014. godine.

35. UZIMA SE NA ZNANJE da je BERETKA KLARA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinula advokatsko-pripravničku vežbu kod Mihajlović Mirjane, advokata u Novom Sadu dana 05. 01. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Đurašinović Dragane, advokata u Novom Sadu, dana 06. 01. 2015. godine.

36. UZIMA SE NA ZNANJE da je Davidov Strahinja, advokat u Novom Sadu stekao naučni stepen doktora pravnih nauka.

37. ODOBRAVA SE zahtev Bosilj Nenada, advokatskog pripravnika u Pančevu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Bosilj Milane, advokata u Pančevu, za produženje advokatsko-pripravničke vežbe za četvrtu godinu, zaključno sa 22. 12. 2015. godine.

38. UZIMA SE NA ZNANJE da je PEJOVIĆ BILJANA, advokat u Sremskoj Kamenici, preselila sedište kancelarije u Novi Sad, Laze Nančića 1B, stan 1, počev od 01. 01. 2015. godine.

39. UZIMA SE NA ZNANJE da je BEARA DANIJELA, advokat u Novom Sadu, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Kisačka 8, počev od 19. 12. 2014. godine.

40. UZIMA SE NA ZNANJE da je MILAŠ MILICA, advokat u Novom Sadu, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Vase Pelagića 7/IV/26, počev od 29. 12. 2014. godine.

41. UZIMA SE NA ZNANJE da je PETROVIĆ BOGDAN, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Josifa Runjanina 4, počev od 14. 12. 2014. godine.

42. UZIMA SE NA ZNANJE da je JURIŠIĆ PAVLE, advokat u Novom Sadu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Maksima Gorkog 4a, počev od 11. 12. 2014. godine.

43. UZIMA SE NA ZNANJE da je BATINIĆ SNEŽANA, advokat u Bečeju, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Danila Kiša 1, počev od 01. 12. 2014. godine.

44. UZIMA SE NA ZNANJE da je MANDIĆ GORAN, advokat u Zrenjaninu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Gimnazijska 17, počev od 17. 12. 2014. godine.

45. UZIMA SE NA ZNANJE da je MILOJEVIĆ ZORAN, advokat u Zrenjaninu, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Gimnazijska 17, počev od 17. 12. 2014. godine.

46. UZIMA SE NA ZNANJE da je MILANKOVIĆ ZORAN, advokat u Subotici, preselio svoju advokatsku kancelariju na adresu Aleja Maršala Tita 9/4, počev od 01. 01. 2015. godine.

SA SEDNICE UPRAVNOG ODBORA
održane 30. 01. 2015. godine

1. IVANIĆ MARIJA (JMBG:1004989845208), diplomirani pravnik, rođena 10. 04. 1989. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Petra Drapšina 48.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika IVANIĆ MARIJA, advokatski pripravnik kod Gucunja Milana, advokata u Novom Sadu, sa danom 29. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

2. JANJIĆ MINA (JMBG:2611988855010), diplomirani pravnik, rođena 26. 11. 1988. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 17/10.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika JANJIĆ MINA, advokatski pripravnik kod Đuran Milić Emine, advokata u Novom Sadu, sa danom 29. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

3. JEVTIĆ BOJAN (JMBG:1611984183901), diplomirani pravnik, rođen 16. 11. 1984. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Petra Drapšina 48.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika JEVTIĆ BOJAN, advokatski pripravnik kod Gucunja Milana, advokata u Novom Sadu, sa danom 29. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

4. ŠPIGEL LARISA (JMBG:1407987825002), diplomirani pravnik, rođena 14. 07. 1987. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Subotici, Matije Korvina 17.

− BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika ŠPIGEL LARISA, advokatski pripravnik kod Krstajić Branka, advokata u Subotici, sa danom 29. 01. 2015. godine zbog upisa u Imenik advokata ove Komore.

5. KERKEZ GORDANA (JMBG:2906987805036), diplomirani pravnik, rođena 29. 06. 1987. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Vase Stajića 17.

6. BAJRAMOVIĆ DINA (JMBG:2806981805048), diplomirani pravnik, rođena 28. 06. 1981. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Železnička 38/I.

7. PUPOVIĆ IVANA (JMBG:2404984295015), diplomirani pravnik, rođena 24. 04. 1984. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Zmaj Jovina 23.

8. RAPAJIĆ KOSTA (JMBG:0102986800007), diplomirani pravnik, rođen 01. 02. 1986. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Novom Sadu, Stražilovska 7.

9. ILIJAŠEV MILAN (JMBG:1511973840035), diplomirani pravnik, rođen 15. 11. 1973. godine UPISUJE SE 30. 01. 2015. godine u Imenik advokata Advokatske komore Vojvodine, sa sedištem advokatske kancelarije u Kikindi, Jove Jovanovića Zmaja 17.

10. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ZEKIĆ SLAĐANA, rođena 05. 07. 1991. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Medić Marine, advokata u Novom Sadu, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

11. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu RADIVOJEVIĆ TIJANA, rođena 02. 01. 1986. godine, na advokatsko-pri-

pravničku vežbu kod Prošić Zorana, advokata u Novom Sadu, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

12. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu PINĆIR ANA, rođena 24. 12. 1986. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

13. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu FILIPOV ALEKSA, rođen 18. 05. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Marić Rajka, advokata u Novom Sadu, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

14. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu BERBAKOV DUNJA, rođena 21. 11. 1986. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Momčilović Siniše, advokata u Bečeju, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

15. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu DOJIĆ MAJA, rođena 21. 11. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Kardum Marije, advokata u Somboru, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

16. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu DELIĆ STRAHINJA, rođen 01. 02. 1987. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Milojičić Branislava, advokata u Apatinu, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

17. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu ČIPAK SIDARTO, rođen 19. 05. 1990. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Čipak Sintije, advokata u Subotici, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

18. UPISUJE SE u Imenik advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine u Novom Sadu VELJOVIĆ RADOŠ, rođen 30. 08. 1991. godine, na advokatsko-pripravničku vežbu kod Jasika mr Nikole, advokata u Staroj Pazovi, dana 03. 02. 2015. godine, u trajanju od dve godine.

19. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine MUHI LASLO, advokat u Kanjiži sa danom 01. 01. 2015. godine, zbog penzionisanja.

– Oros Lajoš, advokat u Kanjiži, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

– Imenovani i nakon brisanja zadržava članstvo u Posmrtnom fondu AK Vojvodine.

20. BRIŠE SE iz Imenika advokata Advokatske komore Vojvodine PANDUROV SVETLANA, advokat u Pančevu sa danom 06. 02. 2015. godine, zbog zasnivanja radnog odnosa.

– Vučković Nikola, advokat u Pančevu, postavlja se za preuzimatelja advokatske kancelarije.

21. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine MILOSAVLJEV MARIJA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu, sa danom 19. 01. 2015. godine.

22. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine DUBAIĆ DANIJELA, advokatski pripravnik u Svetozaru Miletiću, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Ilić Joze, advokata u Svetozaru Miletiću, sa danom 21. 01. 2015. godine.

23. BRIŠE SE iz Imenika advokatskih pripravnika Advokatske komore Vojvodine UGREŠIĆ JELENA, advokatski pripravnik u Somboru, na advokatsko-pripravničkoj vežbi kod Ugrešić Nebojše, advokata u Somboru, sa danom 19. 01. 2015. godine.

24. UZIMA SE NA ZNANJE da BOŽIĆ MAJDI, advokatu u Bačkoj Topoli, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 10. 01. 2015. godine do 09. 01. 2016. godine.

− Hodžić Ahmet, advokat u Bačkoj Topoli se određuje za privremenog zamenika.

25. UZIMA SE NA ZNANJE da TUBIN ZDRAVKU, advokatu u Kikindi, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja, počev od 16. 12. 2014. godine.

− Pudar Dragomir, advokat u Kikindi se određuje za privremenog zamenika.

26. UZIMA SE NA ZNANJE da KARANOVIĆ BOSILJKI, advokatskom pripravniku u Bačkoj Palanci, privremeno prestaje pravo na obavljanje advokatsko-pripravničke vežbe zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta, od 10. 12. 2014. godine do 09. 12. 2015. godine.

27. UZIMA SE NA ZNANJE da LAZAREVIĆ RADOVANU, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog bolovanja, počev od 21. 01. 2015. godine.

− Plačkov Dragana, advokat u Novom Sadu se određuje za privremenog zamenika.

28. UZIMA SE NA ZNANJE da BAŠIĆ NATALIJI, advokatu u Novom Sadu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog postavljanja na funkciju Opštinskog pravobranioca opštine Pećinci, počev od 30. 12. 2014. godine, dok traje ova funkcija.

− Karanović Milica, advokat u Novom Sadu, određuje se za privremenog zamenika.

29. UZIMA SE NA ZNANJE da DAMJANOV PETROVIĆ SLAVICI, advokatu u Subotici, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog postavljanja na funkciju Gradskog pravobranioca skupštine Grada Subotica, počev od 30. 12. 2014. godine, dok traje ova funkcija.

− Kakaš Ilona, advokat u Subotici, određuje se za privremenog zamenika.

30. UZIMA SE NA ZNANJE da ĐANIĆ VLADISLAVU, advokatu u Subotici, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog stručnog usavršavanja u inostranstvu, od 30. 01. 2015. do 08. 07. 2016. godine.

− Đanić Borislav, advokat u Subotici, određuje se za privremenog zamenika.

31. UZIMA SE NA ZNANJE da SAJKOV JASNI, advokatu u Pančevu, privremeno prestaje pravo na bavljenje advokaturom zbog stručnog usavršavanja u inostranstvu, počev od 15. 02. 2015. godine.

− Levnajić Saša, advokat u Pančevu, određuje se za privremenog zamenika.

32. UZIMA SE NA ZNANJE da je MUMIN DRAGANA, advokat u Novom Sadu, nastavila sa radom dana 22. 12. 2014. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na bavljenje advokaturom zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

− Mumin Aleksandar, advokat u Novom Sadu, razrešava se dužnosti privremenog zamenika.

33. UZIMA SE NA ZNANJE da je VASILIĆ MELINDA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, nastavila sa advokatsko-pripravničkom vežbom dana 20. 01. 2015. godine, nakon što joj je privremeno bilo prestalo pravo na obavljanje vežbe zbog porodiljskog odsustva i odsustva radi nege deteta.

34. UZIMA SE NA ZNANJE da je Mijić Branislava, advokat u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Stupar.

35. UZIMA SE NA ZNANJE da je ĆURČIĆ NENAD, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Medić Marine, advokata u Novom Sadu dana 05. 01. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Savović Bojana, advokata u Novom Sadu, dana 06. 01. 2015. godine.

36. UZIMA SE NA ZNANJE da je GRUBOR DUBRAVKA, advokatski pripravnik u Novom Sadu, prekinula advokatsko-pripravničku vežbu kod Savin Sonje, advokata u Novom Sadu dana 31. 12. 2014. godine, te da istu nastavlja kod Marićević Miodraga, advokata u Kikindi, dana 01. 01. 2015. godine.

37. UZIMA SE NA ZNANJE da je PAKOVIĆ VUKAŠIN, advokatski pripravnik u Vršcu, prekinuo advokatsko-pripravničku vežbu kod Mihaj Milke, advokata u Vršcu dana 09. 01. 2015. godine, te da istu nastavlja kod Matić Branislava, advokata u Beloj Crkvi, dana 12. 01. 2015. godine.

38. UZIMA SE NA ZNANJE da je Lojpur Sonja, advokat u Novom Sadu, promenila prezime, koje sada glasi Marunić.

39. UZIMA SE NA ZNANJE da je „Zajednička advokatska kancelarija Suvajdžić Branislava, Suvajdžić Milica i Suvajdžić Nenad“, advokata u Novom Sadu promenila naziv u „Zajednička advokatska kancelarija Suvajdžić Branislava, Knežević N. Milica i Suvajdžić Nenad“, sa sedištem u Novom Sadu, Stevana Branovačkog 7.

40. UZIMA SE NA ZNANJE da je NOVAK PETAR, advokat u Temerinu, preselio sedište kancelarije u Gospođince, Kralja Petra 25, počev od 01. 02. 2015. godine.

41. UZIMA SE NA ZNANJE da je ŠUTALO MEZEI IVANA, advokat u Novom Sadu, preselila svoju advokatsku kancelariju na adresu Fruškogorska 19a, počev od 24. 01. 2015. godine.

42. UZIMA SE NA ZNANJE da je GOSTOVIĆ ILIJA, advokat u Novom Sadu, preselilo svoju advokatsku kancelariju na adresu Pavla Simića 2/II, počev od 15. 01. 2015. godine.

43. UZIMA SE NA ZNANJE da je KESERIĆ SINIŠA, advokat u Novom Sadu, preselilo svoju advokatsku kancelariju na adresu Pavla Simića 2/II, počev od 15. 01. 2015. godine.

44. UZIMA SE NA ZNANJE da je ZINDOVIĆ GOLUB, advokat u Novom Sadu, preselilo svoju advokatsku kancelariju na adresu Maksima Gorkog 6/B, počev od 13. 01. 2015. godine.

45. UZIMA SE NA ZNANJE da je KRIŽAN ANTAL, advokat u Titelu, preselilo svoju advokatsku kancelariju na adresu Glavna 17, počev od 05. 01. 2015. godine.

46. UZIMA SE NA ZNANJE da je LAZIČIĆ ĐORĐE, advokat u Subotici, preselilo svoju advokatsku kancelariju na adresu Trg žrtava fašizma 5/1, počev od 01. 02. 2015. godine.

Upravni odbor

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

– примерак рада доставити одштампан и потписан;
– по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
– фусноте писати у дну одговарајуће странице;
– у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
– уз чланке доставити резиме и кључне речи;
– пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са назнаком „за Гласник”)

Овај број је закључен 31. јануара 2015. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Татјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2015.